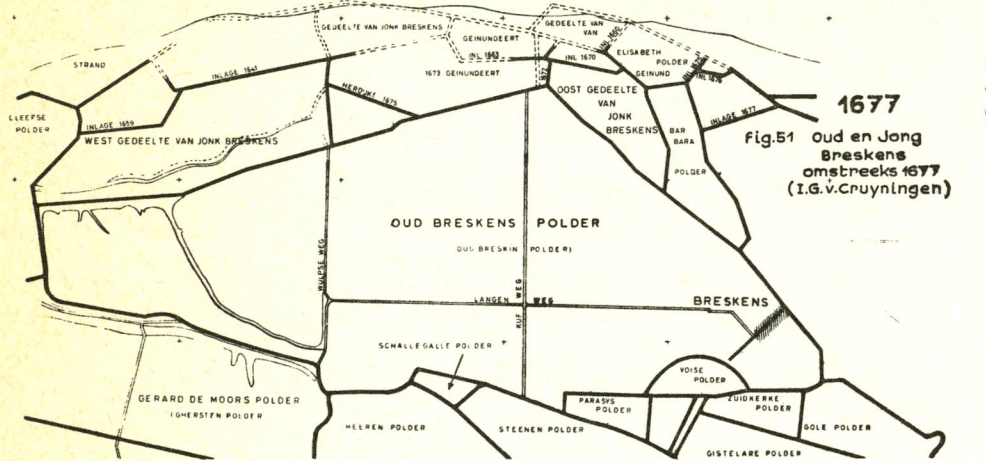
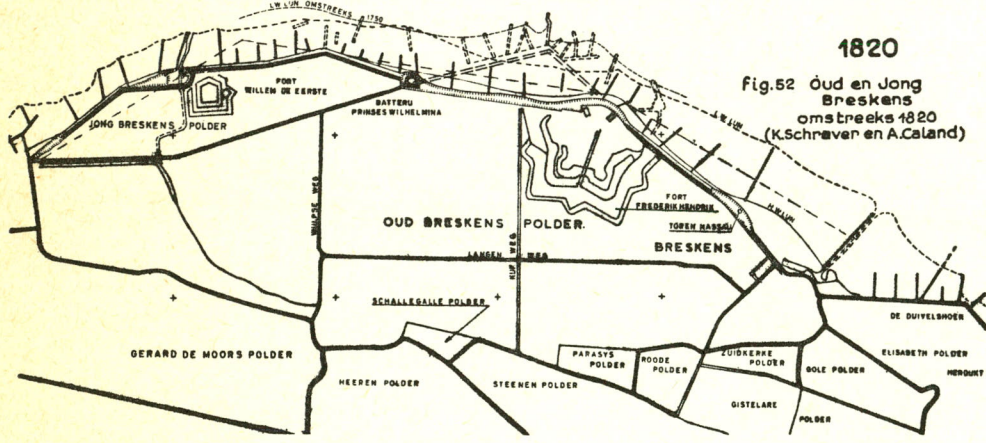

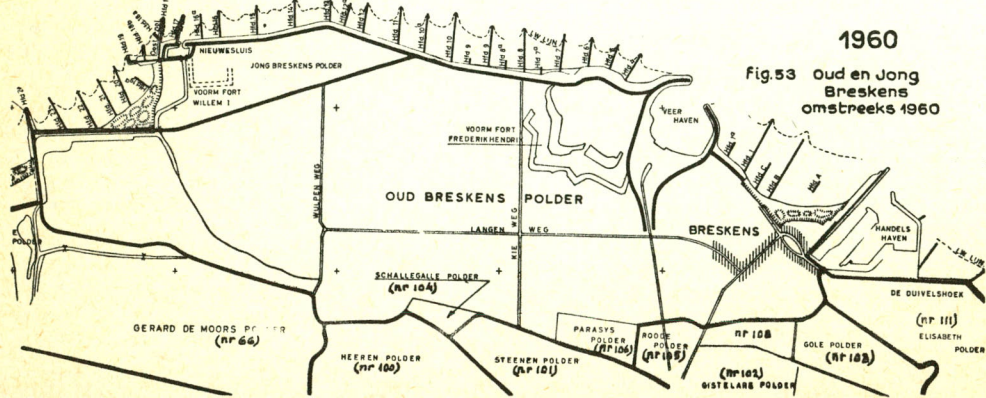
1571
 fig.50 Oud en Jong
 Breskens
 omstreeks 1571
 (Pieter Pourbus)

1677
 fig.51 Oud en Jong
 Breskens
 omstreeks 1677
 (I.G.v.Cruyningen)

1820
 fig.52 Oud en Jong
 Breskens
 omstreeks 1820
 (K.Schraver en A.Caland)

1960
 fig.53 Oud en Jong
 Breskens
 omstreeks 1960

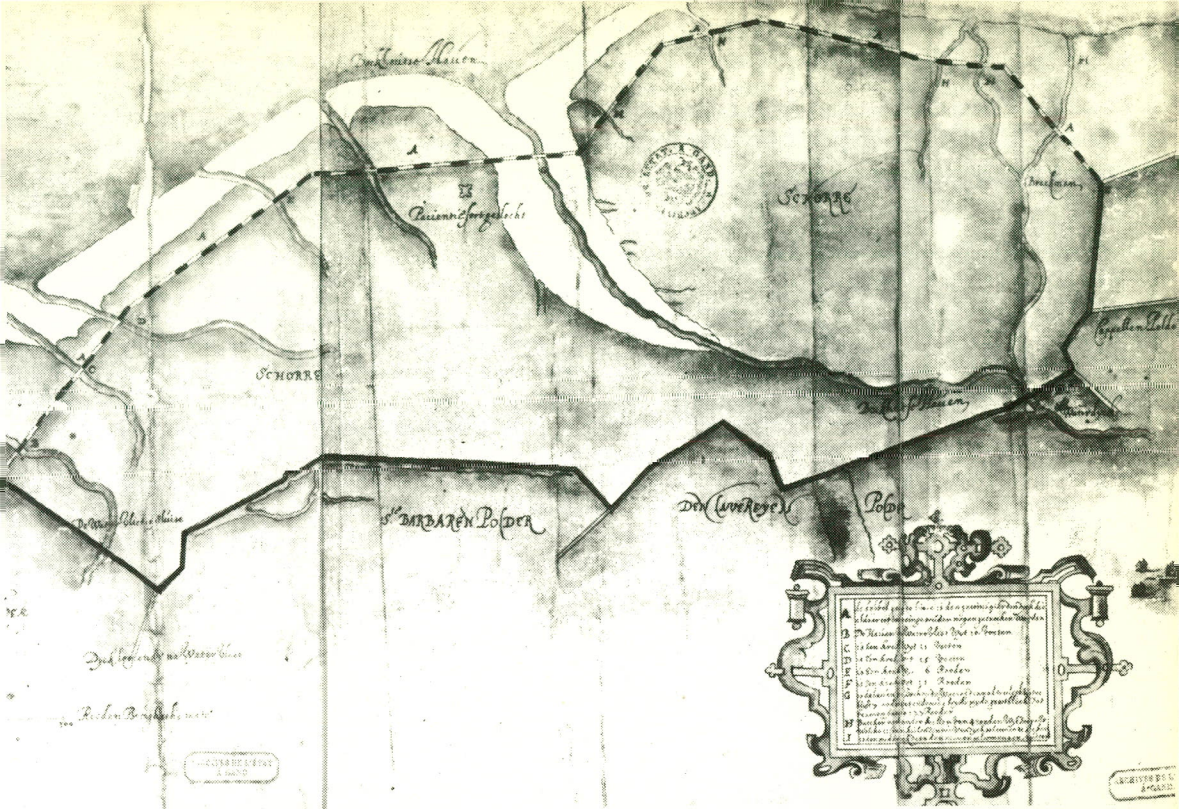
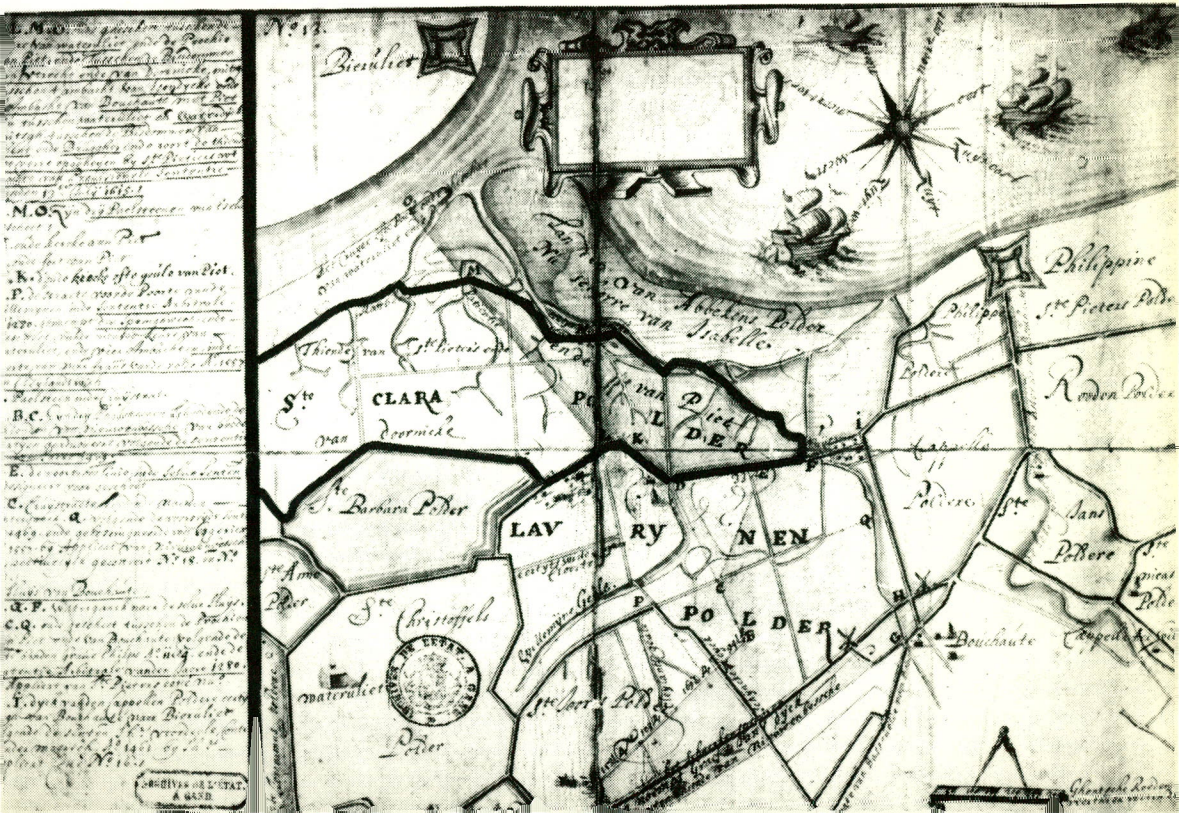

fig. 55. Kaart met bedijkingsplan van de Clarapolder ten zuidoosten van IJzendijke, tot stand gebracht in 1614; in 1622 werden de dijken (geblokte lijn) doorgestoken.

Staatsarchief, Gent, verz. v. d. Meersch, no. 708

fig. 56. Kaart waarop de in 1650 herdijkte Clarapolder voorkomt. Het „schorre van Isabelle” is toen buitendijks gebleven.

KAARTE VAN DEN WILHELMINA POLDER, EN DEN JONGEN ZACHARIAS POLDER, 1ste en 2de DEEL.

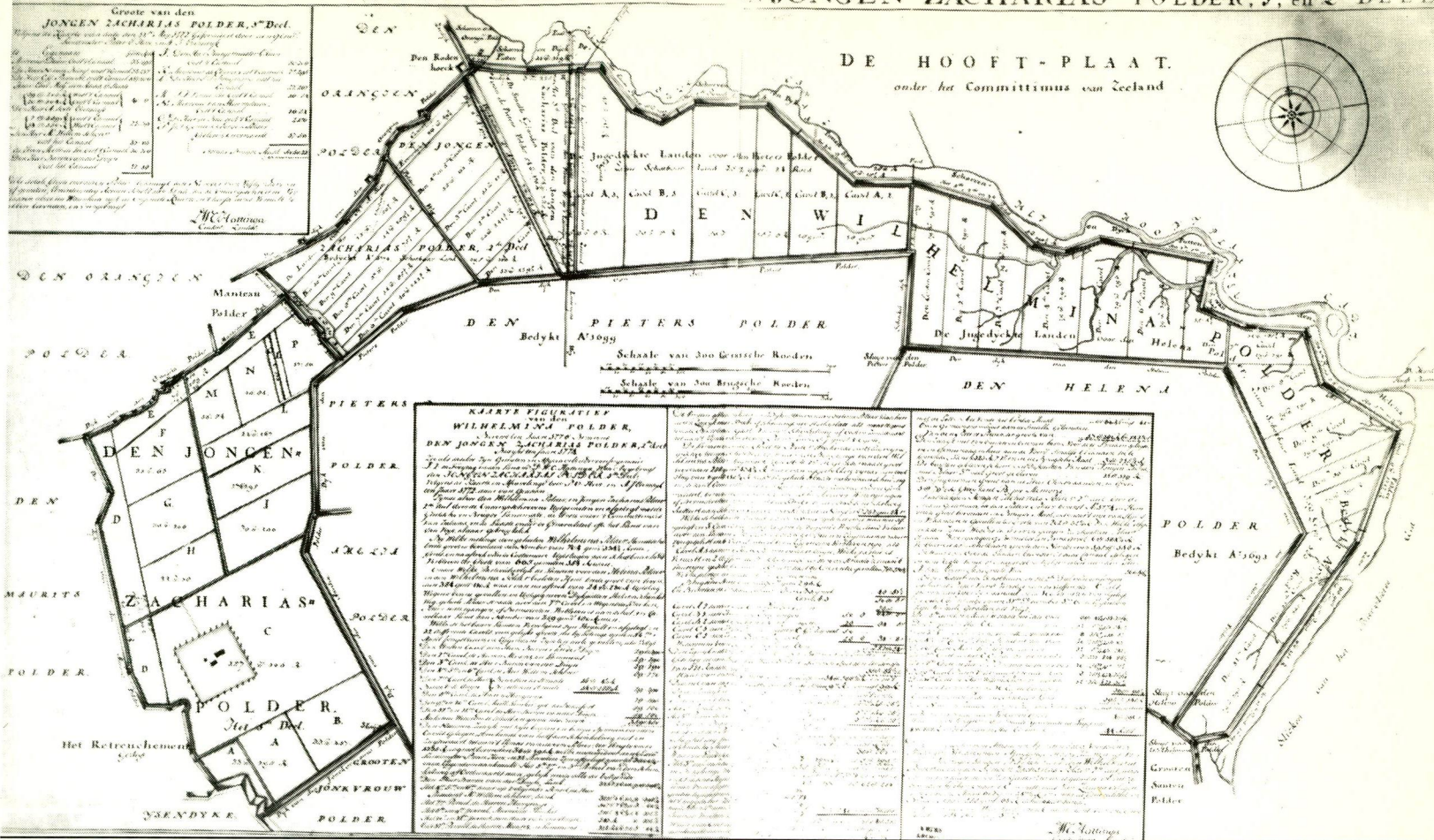

fig. 58.

De Zacharias- en Wilhelminapolders in kaart gebracht door J. I. Freytag en D. W. C. Hattinga in 1772.

werden verschillende kleinere bedijkingen op Breskenszand uitgevoerd, die echter alle verloren zijn gegaan. De Oud- en Jong Breskenspolders zijn gebleven, al ging dat met inundaties gepaard en moest vooral van Jong Breskens een groot deel aan de zee worden prijsgegeven.

De gebeurtenissen in 1583/85 brachten ook voor de polders van Breskens ingrijpende veranderingen. Parma had toen een groot gedeelte van Vlaanderen in handen. Om de opmars te stuiten werden in, wat nu West Zeeuwsch Vlaanderen heet, grote gebieden onder water gezet, waarbij ook de Bressiaanse polders waren betrokken.

Al in 1595 was namens de hertog van Kleef, als ambachtsheer aan de Staten van Zeeland verzocht „de heerlijkheid van Breskenszand weder in state te mogen brengen”, alsmede „dat de landzaten aldaar vrijelijk wonen en hun nering doen mochten”, wat door de Staten werd afgewezen „in aanziening des tijds en dat de vijand hem aldaar zocht te prevaleren tegen deze landen”.⁹⁸⁾

Nadat de Staten Generaal een request hadden ontvangen van Nicolaas Cauwe, rekenmeester van Zeeland,

Oud- en
Jong
Breskens-
polders

als in pacht hebbende gekregen van wijlen de laatste hertog van Kleef, de heerlijkheid van Breskenszand „met alle preëminentien van dien” en van andere ingelanden van Breskens, o.a. inhoudende:

„de landen van Breskens, door 't verloop van den oorloge nu omtrent 26 jaren „woest en onbewoond en van de zee ingenomen, waardoor de dijken weggelopen en „gebroken en drie groote zeegaten zijn ingevloed en nog dagelijks meer en meer de „zeegaten dieper worden en de dijken weglopen en afnemen alles tot groote schade „en nadeele van Z. Doorluchtigheid”,⁹⁹⁾

werd op 11 november 1609 aan Nicolaas Cauwe octrooi tot bedijking verleend. In 1610 was er weer een Oud- en een Jong Breskenspolder. Laatstgenoemde polder kreeg het spoedig zwaar te verduren en veel land moest aan de zee worden prijsgegeven (men zie hiervoor de situatie van 1677 in fig. 51). Toen kwam de stormvloed van 26 januari 1682. De Jong Breskenspolder en het ten oosten ervan gelegen Barbarapoldertje overstroomden; het water stortte over de dijk van de Oud Breskenspolder waarvan alleen de hoogst gelegen delen droog bleven.

In een request van 4 mei 1685 van Oud en Jong Breskens aan de Staten Generaal wordt o.a. vermeld:

„zij hebben vele landerijen door het geweld van de zee verloren en verscheiden zware „inlagen moeten leggen, gelijkerwijs geschied is in den jare 1641, 1659, 1663, 1670, „1672, 1675, 1678 en 1681, met het gevolg dat de geschoten zeer hoog hebben „gelopen en dat zij verscheidene kapitalen hebben moeten opnemen”.

Vele werken werden uitgevoerd om Oud- en Jong Breskens alsnog te behouden. Dat lukte, maar niet dan met grote verliezen, vooral van de Jong Breskenspolder, waarvan momenteel nog slechts 45 ha over is. Van de Oud Breskenspolder (nu nog 567 ha) verdween alleen de meest noordelijk gelegen hoek in zee.

§ 9. EILAND- EN BRANDKREEKPOLDERS c.a.

— nrs 119 t/m 134 — H.

De (oude) Passageule, voor het eerst vermeld in 1470, (fig. 38) toen er plannen waren voor het graven van een verbinding tussen de Passageule ten oosten en het Coxysche Gat ten westen van Oostburg, was oorspronkelijk een wijde inham tussen het waterschap de Oude Yvene en de zgn. Waterlanden. Ze scheidde verder de Dierkensteepolder (nr 88) van de polders Marguërite (nr 119) en St Joris (nr 120). Volgens Gottschalk zou waarschijnlijk in 1404 de „waardijk” tussen eerstgenoemde twee polders zijn bezweken waardoor een geul was uitgeschuurd.

Overstromingen en inundaties brachten ook in dit gebied een totale verandering. Zo vond in de 17e eeuw de (nieuwe) Passageule, enkele kilometers ten zuiden van de Brugsche Vaart, in het westen verbinding met het Zwin en met het Coxysche Gat (fig. 38). Zuidwaarts ontstond een aftakking in het huidige Belgische polderland, onder de naam Haantjesgat (ca 2 km t.O. van St Kruis).

**Marguërite-
polder c.a.**

Overigens waren al voor 1470 een aantal herdijkingen tot stand gekomen na de overstromingen van 1404, zoals de Marguëritepolder (nr 119) — 54 ha — in 1429, die aanmerkelijk kleiner was dan de polder St Margriet van vóór 1404. In 1450 volgde de St Jorispolder (nr 120) — 95 ha —, die door een zekere Willem de Wilde werd bedijkt. De St Kruispolder (nr 121) volgde in 1462, bedijkt door Jan de Plaet, koopman uit Brugge. Slechts 27 ha van de St Kruispolder hoort thans nog tot Nederlands gebied. Dezelfde koopman bedijkte in 1481 de St Lievenspolder (nr 122), waarvan 121 ha Nederlands gebied is.

Toen de familie de Baenst zich in 1499 associeerde met Jeronimus Laurijn, die aan het hof van Philips de Schoone hoge ambten bekleedde, kwamen grote inpolderingen tot stand. Eén daarvan was de Jeronimuspolder (nr 123), bedijkt in 1501; ongeveer 197 ha daarvan ligt nu in Nederland.

In 1523 werd de Passageulepolder bedijkt, die echter bij de overstroming in 1570 weer met de zee gemeen kwam te liggen; de „geule” hervond toen haar loop. Ten noorden daarvan werden in 1650 een aantal polders (nrs 87 t/m 91, Prins Willempr. 1e ged.) herdijkt; het opengebleven deel der Passageule (fig. 49) deed dienst als verdedigingslinie. In 1672 werden de polderdijken doorgestoken om de Fransen tegen te houden. Verdere herdijking ten zuiden van de „geule” had tot gevolg dat de oorspronkelijke Oude Passageulepolder in een noordelijk en een zuidelijk deel uiteenviel; de eerste (nr 90) is reeds genoemd in par. 6, de tweede Oude Passageulepolder (nr 124) — 103 ha —, werd in 1711 ten zuiden van de „geule” tegen het zgn. eiland van Brandkreek definitief herdijkt.

De Kleine Oudemanspolder (nr 125) — 117 ha — in 1526 bedijkt als deel van de oorspronkelijke Oudemanspolder werd in 1622 daarvan afgescheiden door het graven van de Brandkreek. De Vrijepolder, bedijkt in 1535, onderging hetzelfde lot als de Passageulepolder en werd ook in twee delen herdijkt; het noordelijk deel (nr 91) werd eveneens genoemd in par. 6; het zuidelijk deel (nr 126) — 70 ha — werd in 1711 herdijkt tegen de Brandkreekpolder (nr 127). De laatstgenoemde acht polders (nrs 119 t/m 126) — totaal omvattende 784 ha — vormden samen één watering bekend als de Generale Vrije polder of het Eiland.

In 1622 was nl. aan de zuidzijde van die polders een verdedigingslinie aangelegd, in welk kader het Haantjesgat aan de westzijde door een gegraven geul werd verbonden met de Passageule aan de oostzijde — de gegraven geul kreeg de naam Brandkreek —; ten noorden daarvan bleef het poldergebied als een eiland over (fig. 38). De zgn. Waterlanden waren zodoende in drie delen uiteengevallen. In 1664 werd de huidige Rijksgrens (grenspalen G.P. 330 tot G.P. 334) midden door de Brandkreek gelegd. Toen in 1711 de Brandkreek was afgedamd werden de aldus ontstane polders: Brandkreek (nr 127) — Ned. ged. 105 ha — en het oostelijk deel, genoemd Krakeelpolder (nr 128) — Ned. ged. 14 ha — bij de watering „het Eiland” gevoegd, dat daarna als waterschap Eiland en Brandkreek tot 1942 bleef bestaan. Fig. 54, p. 94 toont een gedeelte van de Passageule en de situatie van 1765/66 met de Eiland-Brandkreekpolders.

In 1772 werd ten zuidoosten van Oostburg een sterk kronkelend gedeelte van de Linie- of Passageule recht getrokken. Daardoor werd het noordwestelijk gedeelte van de polder Oude Passageule, behorende tot het zgn. „Eiland”, daarvan afgesneden en ontstond een aparte bedijking. Sinds die gronden in 1788 door de Raad van State werden verkocht aan mevr. de wed. van der Beke en later eigendom werden van haar zoon Jan van der Beke,¹⁰⁰ spreekt men van de Van der Bekepolder (nr 129) — 27 ha —.

Tussen de Brandkreek en de Braakman liggen ten zuiden van de Passageule nog een viertal polders op Nederlands gebied. Het zijn de nrs 130 t/m 133, t.w. de Groote Oudemans-, de Groote Jonkvrouw bezuiden-, de Clara- en de Thibautpolder.

Oudemans-
en
(Jonkvrouw)
polders

De oorspronkelijke Oudemanspolder werd in 1526 bedijkt bij octrooi van hertog Philips, gegeven aan Jeronimus Laurijn; reeds in het najaar kon de verkaveling plaats vinden. In 1622 was door de polder de Brandkreek gegraven. Het deel ten westen daarvan staat daarna bekend als de Kleine Oudemanspolder (nr 125), hiervoor genoemd; het deel ten oosten werd de Staten Oudeman of de Groote Oudemanspolder (nr 130) — 463

ha —, herdijkt in 1652, die overigens bij het vaststellen van de Rijksgrens in 1664 voor het grootste deel (361 ha) op „Oostenrijksen bodem” (België) kwam te liggen (zie ook fig. 54, p. 94). Langs de Rijksgrens werd door de Spaanse ingezetenen het westelijk deel van de zgn. Vrijen dijk (fig. 36) aangelegd, uit vrees voor de Nederlandse gewoonte om in geval van oorlogsdreiging een aantal polders te inunderen (vergelijk de Koningsdijk in Oost Zeeuwsch Vlaanderen, par. 16).

Eenzelfde verdeling onderging de Jonkvrouwpolder, die omstreeks 1546 was bedijkt. Door overstromingen, inundaties en herdijkingen zijn er vier Jonkvrouwponders ontstaan. Ten zuiden van de Passageule grenst aan de Groote Oudemanspolder de Groote Jonkvrouw bezuidenpolder (nr 131) — 174 ha —, die door de Vrijen dijk gescheiden is van de Kleine Jonkvrouw bezuidenpolder, die geheel in België ligt, (zie ook fig. 153, p. 318).

**Clarapolder
en Thibaut-
polder**

In fig. 55, p. 111 is een kaart gereproduceerd met een bedijkingsplan voor een partij schorren ten zuidoosten van IJzendijke. In 1614 werd deze vrij grote inpoldering tot stand gebracht; ze kreeg de naam Clarapolder, genoemd naar de landvoogdes Isabella Clara Eugenia.¹⁰¹) Uit genoemde kaart blijkt dat de toenmalige Clarapolder zich veel verder noordelijk uitstrekte dan thans het geval is. De „kinderjaren” van de polder waren niet zo rooskleurig: acht jaren na de bedijking — in 1622 — werden de dijken doorgestoken met alle gevolgen van dien. Een aanvraag tot herdijking aan de Staten van Zeeland, gedaan in 1623, ontmoette bezwaren. Eerst op 24 augustus 1648 werd door de Staten octrooi verleend en volgde herdijking in 1650. De oppervlakte van de polder was toen aanmerkelijk kleiner, zoals ook blijkt uit fig. 56, p. 111. Het zgn. „schorre van Isabella”, (eertijds ook bekend als „landen van Abbekenspolder”) bleef buiten de bedijking. Nog waren rampen niet ten einde; in 1788 volgde een vierjarige inundatie; bij de stormvloed van januari 1808 bezweek de suatiesluis en op 6 augustus 1831 werd ca 100 m ten zuiden van de Kapitale dam een coupure in de zeedijk gemaakt om de polder nogmaals i.v.m. de „Belgische opstand” te inunderen.

De Patentieweg in de polder herinnert aan een oude schans (redoute) van die naam. De zuidelijke poldergrens is de Vrijen dijk, die de noordelijke dijk vormt van de thans Belgische Kleine Jonkvrouw-, St Barbara- en Laureinenpolders. De langs deze dijk gelegen woonwijken Mollekot en Maagd van Gent vormen twee Belgisch-Nederlandse grensgemeenschappen. De huidige Clarapolder (nr 132) is nog 546 ha groot.

Aan de noordwesthoek van de Clarapolder was in 1648 tevens de Thibautpolder (nr 133) — 34 ha —, vroeger ook wel Greniuspolder genaamd,¹⁰²) als een gedeelte van de v.m. Jonkvrouwpolder bedijkt door

Hendrik Thibaut, heer van Aagtekerke enz. De dijk van deze polder is nog slechts ten dele aanwezig.

De Eiland- en Brandkreekpolders vormden één geheel met de aangrenzende Belgische polders en waren van het huidige West Zeeuwsch Vlaanderen gescheiden door de Passageule. Nadat deze geul aan de oostzijde (daar genoemd het Zuiddiep) in 1688 was ingepolderd (Grote Zuiddiepepr.) werd in 1735 in die polder een nieuwe geul, bedoeld als defensielinie, van de Passageule naar de Braakman gegraven. Ondanks diverse pogingen de Passageule als verbinding tussen Zwin en Braakman open te houden, kreeg de verzanding de overhand. Door het leggen van de Kapitale dam aan de oostzijde en van de Bakkersdam aan de westzijde in 1786/88 was „het Eiland” aan het latere West Zeeuwsch Vlaanderen gehecht. Het tussen beide dammen gelegen gebied kreeg de naam van Nieuwe Passageulepolder (nr 134) — 848 ha —; in de dammen werden suatiesluizen gebouwd.

Nw. Passageulepolder

§ 10. DE „OTTEVAERE EN VAN DAMME”POLDERS

— nrs 135 t/m 138 — J.

In het midden van de 17e eeuw lag aan de zuidoostzijde van het Zwin bij de samenkomst met het Coxysche Gat tegenover Sluis, een schor, dat in 1650 aan de bedijkers van de Prins Willempolder 1e ged. (nrs 87 t/m 91) was afgestaan, maar vanwege de ongunstige ligging toen nog niet werd bedijkt. Eerst op 8 september 1802 werd dit schor, met andere aangeslibde gronden in de districten Sluis (en Hulst), die inmiddels waren aangegroeid, door het Franse gouvernement ter bedijking uitgegeven aan de Compagnie Ottevaere. Deze concessie werd voor 32 jaar, te beginnen 23 september 1802, verleend. Aanvankelijk was de compagnie, die een zeer gemengde groep deelnemers omvatte, genoemd naar Thomas Danneels, vervolgens naar Ferdinand Ottevaere, broer van F. B. Ottevaere, maire van Dienze (B.), die ook deelnemer was en tenslotte naar J. Benteijn.¹⁰³) In het onderhavige geval gebeurde de bedijking evenwel niet zonder tegenspraak van de eigenaars van de Prins Willempolder. Laatstgenoemden gingen dan ook een proces aan en werden eerst op 17 oktober 1845 door de Hooge Raad der Nederlanden in hun recht hersteld.¹⁰⁴)

Olieslagerspolder

Inmiddels was de bedijking in 1803 gereed gekomen en had de naam Olieslagerspolder (nr 135) — 171 ha — gekregen. Vijf jaar later overstroomde de polder door de stormvloed van 1808; de schade werd evenwel spoedig ongedaan gemaakt.

Op 2 december 1805 hadden de Fransen onder generaal Dominicus Jozef van Damme (1871-1830) een schitterende overwinning behaald in

Austerlitzpolder

de slag bij het Moravische dorp Austerlitz. De generaal werd beloond met het grootkruis van het legioen van eer. Bovendien werd bij decreet van keizer Napoleon van 6 Fructidor, an XIII (23 augustus 1805) aan Van Damme vergunning verleend tot inpolderen van het verlande gedeelte van het Nieuwerhavense kanaal, dat voorheen de toegang tot de haven van Oostburg vormde. Zo ontstond in 1805 aan de noordzijde van het Coxysche Gat, de Austerlitzpolder (nr 136) — 90 ha —; het is duidelijk dat de eerste inpoldering van Van Damme naar de plaats van zijn zege is genoemd. Bij de vergunning, die voor een duur van 52 jaar werd verleend, had Van Damme het recht al de buitengronden ten noorden en ten zuiden van het Zwin in te dijken. Men noemde daarna de „Grootte Plaet” — een zandbank, later een „schorre”, ter hoogte van Hazegras (zie fig. 36) in het Zwin — dan ook wel het „Eiland van Damme”. Het eigendomsrecht van de door hem verkregen polders is later een bron van processen geweest.¹⁰⁵⁾

**Sophia-
polder**

Ingevolge genoemde concessie van 23 augustus 1805 en de acte van 7 Brumaire XIV (29 oktober 1805) werd in het kamp te Boulogne aan dezelfde generaal Van Damme, die (pijnlijk voor de Zeeuwsch Vlamingen) ook een groot aandeel had geleverd om Zeeuwsch Vlaanderen voor Frankrijk te veroveren, toestemming verleend om te bedijken „de oude gronden van het Oostburger en Aardenburger ambacht en Beoster Eede, welke, ingevloed, het Coxysche Gat hadden doen ontstaan”.¹⁰⁶⁾

Dit Coxysche Gat was allengs verzand; de resterende kreek kreeg de naam Passageule. Na de reeds vermelde afdamming van het oostelijk deel van de Passageule in 1786/88 slibde de doodlopende inham ten westen van de Bakkersdam (zie fig. 36 en 49) snel dicht, zodat kort na 1800 inderdaad aan inpolderen gedacht kon worden. De bedijking werd voltooid in 1807. Van Damme gaf aan de aldus ontstane polder, de naam Sophia-polder (nr 137) — 329 ha —, genoemd naar zijn echtgenote Sophia 't Kindt. Ten behoeve van de concessionaris werd in het zuidwesten van de polder een houten paviljoen gebouwd, dat dienst deed als „zomerwoning” en omstreeks 1860 werd uitgebreid tot een hofstede.

**Aarden-
burgsche
Haven- en
Diomedepolder**

Dezelfde generaal Van Damme, deed in 1813 de toegang naar de haven van Aardenburg bij Slepeldamme (gelegen aan het Zwin of Coxysche Gat), voorgoed afsluiten. Daarmee was de Aardenburgsche Havenpolder (nr 12) — 104 ha — ontstaan.

Het sluitstuk van de activiteiten van Van Damme is de bedijking van de Diomedepolder (nr 138) — 179 ha —, die in 1827 gereed kwam. Ook dit geschiedde krachtens de concessie van 1805 door Napoleon verleend, en hoewel de „kleine Keizer” reeds lang uit deze streken was verdwenen en in 1821 overleden, was ze in 1827 blijkbaar nog geldig. De bedijking

werd genoemd naar de enige zoon van generaal Van Damme. De erven Van Damme hadden voor een geringe som het vruchtgebruik van de gronden gedurende 52 jaar.

§ 11. DE POLDERS ROND BIERVLIET — nrs 139 t/m 166 — K.

Uit vele overstromingen en rampen was Biervliet in het midden van de 16e eeuw overgebleven als een eiland, dat bestond uit de Oude Stads-Oude Stads-
polder c.a.polder (nr 139) — 45 ha —, de kern van het Oude Biervliet. Daarbij werd later aan de zuidwestzijde het Brilspoldertje (nr 141) — 5 ha — gevoegd; de Kompolder (nr 140) — 6 ha — is in 1866 bedijkt.

Midden 16e eeuw verkeerde Biervliet in zijn meest hachelijke situatie. Maar ofschoon in 1561 werd vermeld dat er sedert enkele jaren „grootte apparentie van wasdomme”¹⁰⁷) viel te constateren, duurde het nog tot de volgende eeuw eer dat betere tijden voor deze omgeving aanbraken. Inpolderingen vonden plaats in 1619, 1638, in de periode 1660-1702 en in 1774-1776, alleen ten westen, noorden en zuiden van Biervliet. Eerst in 1804 werd ook ten noordoosten van Biervliet (in het gebied van de Braakman) land ingedijkt.

Ten noordwesten van Biervliet liggen de Kleine Zoutepolder (nr 142) — 33 ha — en de Groote Zoutepolder (nr 143) — 66 ha —, die lang droog waren gebleven maar in 1532 overstroonden. Herdijking volgde in 1619. Voor zover de Geertruidapolder (nr 144) — 113 ha —, oorspronkelijk bedijkt in 1539, geïnundeerd was moet deze eveneens in 1619 zijn drooggelegd: nadat op 6 augustus 1617 een bedijkingsoctrooi was afgegeven voor inpoldering van 600 gemeten, grotendeels ten westen van de Geertruidapolder liggende schorren werden deze in 1619 ingepolderd, nadat ze door de erven Hieronimus Laurin¹⁰⁸) voor 16 gulden per gemet waren verkocht. De bedijking kreeg de naam Oranjepolder (nr 145) — 413 ha —. De situatie van de polders rond Biervliet is aangegeven in fig. 57.

Ten noordwesten van de Oranjepolder verkochten de erven Laurin in 1638 nogmaals een partij schorren aan ene Pieter Rombouts voor 6 gulden per gemet. Bij octrooi van 11 juni 1638 werden die schorren ingepolderd door de landmeter Pieter Gillissen. De bedijking kreeg de naam Amaliapolder (nr 146) — 372 ha — genoemd naar de gemalin van Prins Frederik Hendrik, Amalia van Solms. In 1666 werd ten zuiden van Biervliet nog een klein schor bedijkt, dat de naam Mariapolder (nr 147) — 32 ha — kreeg en spoedig moet zijn gevolgd door bedijking van de ten zuiden daarvan liggende St Annapolder (nr 148) — 33 ha —.

In 1678 of 1679 werden schorren en aanwassen ten noorden en ten westen van Biervliet verkocht aan de heren Van der Nisse, Van den Helena- en
St Pieters-
polder

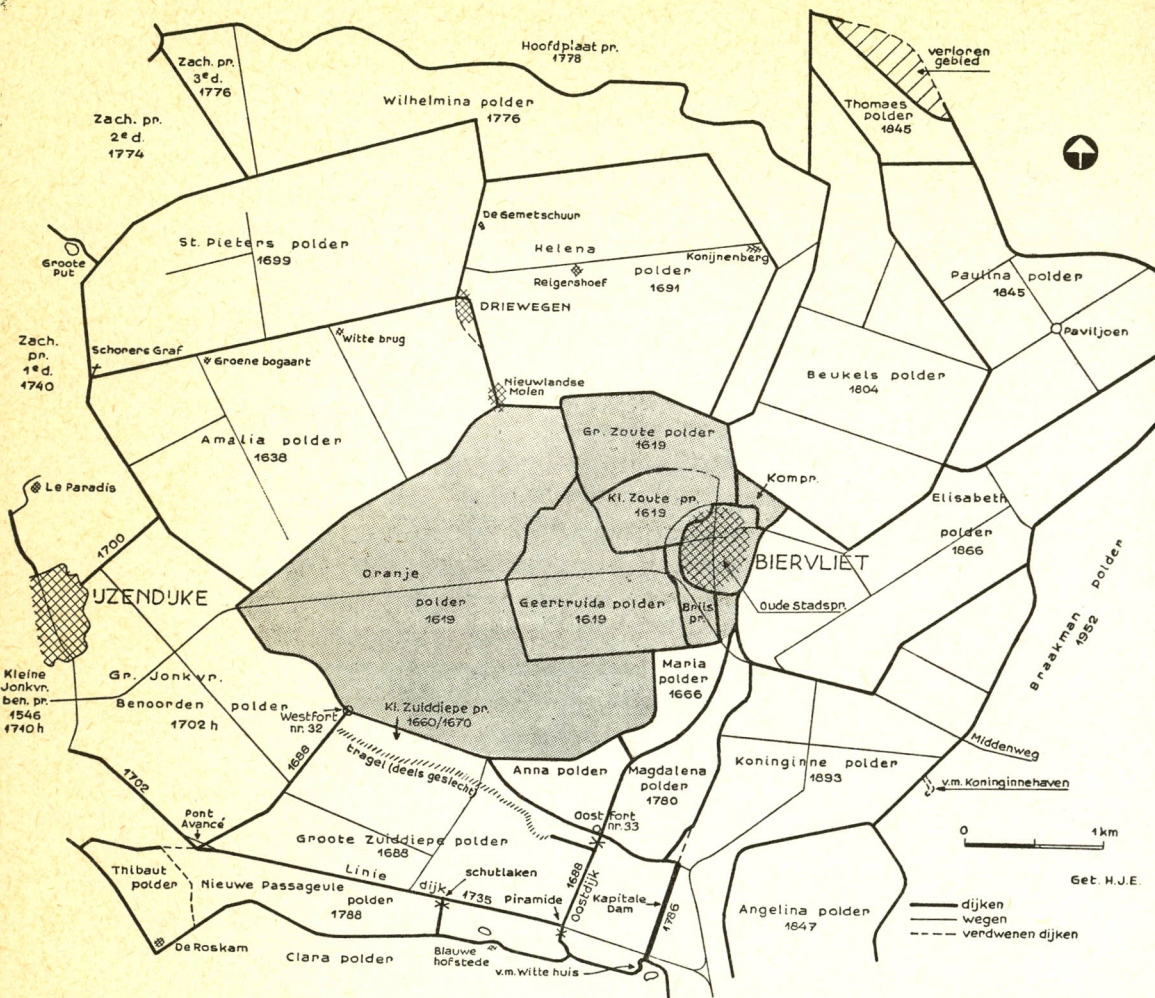

fig. 57. Situatie van de polders rond Biervliet. Het grijs getinte gebied was het eiland van Biervliet van 1619-1638. De aanduiding „trangel" betekent „lage kade".

Brande, Ingelse, Van de Perre, Zuidland, De Huibert en Steengracht, allen van toen bekende Zeeuwse families. In 1691 werd het noordelijk deel van die aanwassen bedijkt door de heren Antonie de Huibert van Kruiningen, Willem van Zuidland, Johan Goris en mr Zacharias Paspoort. De bijna zeshoekige bedijking, die daardoor ontstond kreeg de naam Helena-polder (nr 149) — 315 ha —; eertijds ook wel Kruiningenspolder genoemd.¹⁰⁹⁾

Enkele jaren later — in 1699 — volgde bedijking van het westelijk deel der aanwassen, dat de naam St Pieterspolder kreeg (nr 150) — 309 ha —.

Tussen de Biervlietse Oranjepolder en de Clarapolder stroomde het

Zuiddiep als oostelijk verlengstuk van de Passageule; de daarbij behorende schorren werden in 1663 door François le Boeuf, heer van Watervliet, verkocht aan Sr Jan van der Swalme te IJzendijke.¹¹⁰ Een nevengeul aan de noordzijde van het Zuiddiep verlandde en werd tussen 1660-1670 als Klein Zuiddiepepolder (nr 151) ingedijkt. Ook de hoofdgeul verlandde zodat in 1688 de Groote Zuiddiepepolder (nr 152), grenzend aan de Clarapolder, werd aangewonnen bij octrooi van juni 1688. Door aanleg van de eerder genoemde defensielinie (doorgraving Passageule naar Braakman) in 1735 werd de Groote Zuiddiepepolder aan de zuidzijde aanmerkelijk verkleind. De Zuiddiepepolders zijn thans samen nog 228 ha groot. Het aan defensie afgestane deel werd in 1788 bij de Nieuwe Passageulepolder herdijkt.

**Zuiddiepe-
en
(Jonk-
vrouw)
polders**

De Kleine Jonkvrouw benoorden (de geul Zuiddiepe) nr 153 — 155 ha — en de Groote Jonkvrouw benoordenpolder (nr 154) — 278 ha — zijn twee herdijkte poldergedeelten van de hiervoor reeds genoemde Jonkvrouwepolder uit 1546. De meermalen geïnundeerde en evenzovele malen herdijkte Kleine Jonkvrouw benoordenpolder is na de herdijking van 1710 droog gebleven. De Groote Jonkvrouw benoordenpolder, die in 1650 was herdijkt, overstroomde in 1673, waardoor een verbinding werd verkregen van het noordelijk geulenstelsel (Jonkvrouwengat) tussen Biervliet en IJzendijke met de Passageule.

Met de al eerder genoemde bedijkingen van de Amaliapolder (nr 146) in 1638 en van de St Pieterspolder (nr 150) in 1699 was het schor- en geulgebied tussen Biervliet en IJzendijke teruggebracht tot een betrekkelijk smalle strook van ong. 1 km breed. Vermoedelijk kwam het vloedwater vanuit het noorden door het Jonkvrouwengat en vanuit het zuiden door de Passageule tezamen bij IJzendijke, waar dan een wantij was. Althans in 1700 werd daar een dam gelegd tussen IJzendijke en de Amaliapolder, waardoor het eiland van Biervliet met IJzendijke was verbonden. In 1702 volgt dan herdijking van de ten zuiden van die dam gelegen Groote Jonkvrouw benoordenpolder.

De bekende vestingbouwkundige Menno van Coehoorn werd bij die inpoldering ingeschakeld omdat men verzekerd wou zijn dat het verdedigingssysteem van de wallen van IJzendijke zo weinig mogelijk van zijn functie zou verliezen.¹¹¹ Dit werd bereikt door aanleg van een waterlinie (bekend als de Oude Linie), die via het Westfort en het Oostfort (nrs 32 en 33 op fig. 57) naar de Braakman leidde.

Zoals gezegd was in 1700 het „IJzendijkse Gat” of „Jonkvrouwengat” afgedamd bij IJzendijke; ten noorden daarvan lagen de IJzendijkse schorren. Gelet op de aanduidingen op de Hattinga kaarten werden in 1740/74/76 de Zachariaspolders bedijkt (fig. 58, p. 112). Vermoedelijk

**Zacharias-
en
Wilhelmina-
polders**

in 1740, werd de Manteaudijk (ten noorden van het Manteaupoldertje) doorgetrokken en ontstond de Zachariaspolder 1e deel (nr 155) — 229 ha —; met een betrekkelijk „kleine operatie” waren enkele honderden ha land gewonnen. De Zachariaspolder 2e deel (nr 156) — 89 ha — volgde in 1774. Beide delen noemde men destijds „den Jongen Zachariaspolder”.

Langs de noordzijde van de St Pieterspolder en langs de noord- en oostzijde van de Helenapolder werd op octrooi d.d. 30 januari 1775 in 1776 de Wilhelminapolder (nr 157) — 313 ha — bedijkt. In het westen daarvan ligt nog een klein gebied dat toen tot de Generaliteitslanden behoorde; het wordt genoemd Zachariaspolder 3e deel (nr 158) — ruim 30 ha —. De naam der Zachariaspolders verwijst naar mr Zacharias Paspoort, in 1691 penningmeester van de Helenapolder.

Fig. 58, p. 112 is een reproductie van een kaart waarop genoemde polders voorkomen met daarop o.a. de volgende aantekening:

„zoools deselve zijn gemeten en afgecavelt door de Ingenieur J. I. Freytag en den „Landmeter D. W. C. Hattinga, waar bijgebracht den Jongen Zachariaspolder 1e „deel volgens de Kaarte en Afcavelinge door P. van Hove en A. J. Eversdijk ten „jaare 1772 daar van gedaan”.

**Magdalena-
polder c.a.**

Tussen Biervliet en de Braakman vond eerst daarna een zevental bedijkingen plaats van jonge schorren — of zo men wil grotendeels herdijkingen van overstroomde gebieden —. Het begon in 1780 met bedijking van de Magdalenapolder (nr 159) — 60 ha — ten zuiden van Biervliet. De geïnteresseerden waren mr Jacobus Mersen, heer van Nieuwvliet, Machiel Faro, Pieter Alvarez, heer van Westdorpe en Johan Abr. Staal. Een dijkdoorbraak aan deze polder in 1808 werd spoedig hersteld.

Bij octrooi van 8 september 1802, door de Franse regering afgegeven aan de meergenoemde (par. 10) Compagnie Ottevaere uit Gent, voor bedijking van de schorren tussen Biervliet en Hoofdplaat, ontstond in 1804 de Nieuw Biervlietsche polder (nr 160) — 302 ha —, naderhand Beukelspolder genoemd. Die naam zal velen niet vreemd klinken, gezien de (overigens wel omstreden) uitvinding van het haringkaken door Willem Beukelsz te Biervliet in de 14e eeuw. Op 24 januari 1821 heeft het Nederlandse gouvernement de rechten van het domein op de gronden van de Compagnie Ottevaere overigens verkocht aan de Compagnie Benteijn. Vele van die gronden zijn opgeëist door particulieren. Zo is een deel van de Beukelspolder, grenzend aan de Wilhelminapolder later toegekend aan zekere A. Thomaes te Biervliet.¹¹²⁾

Ongeveer 72 bunders schorren vóór de Beukelspolder (noordwestelijk deel) waren in 1843 eigendom van C. B. Thomaes. Constantinus Bernardus Thomaes uit Waterland-Oudeman in België had zich in 1803 in de Helenapolder gevestigd. In die tijd waren de grondprijzen laag; er was nl. vrees dat het land voorgoed aan de Fransen verloren was. Anderen,

zoals Thomaes zagen er echter wel wat in. Vooral zijn zoon Augustinus Bernardus heeft zich beijverd om de hiernagenoemde vier polders te doen bedijken.¹¹³) Het zuidoostelijk deel (ong. 226 ha) was eigendom van de Staat. De familie Thomaes — destijds betiteld als „rijk geworden landbouwers” — had bedijkingsplannen, ook voor de schorren van de Staat. Dat was voor de Administratie der Domeinen aanleiding om op zaterdag 1 juni 1844 te Sas van Gent ten overstaan van notaris C. E. Vermandel, „residerende” in het „Logement van Zeeland” aldaar, de 226 bunders van de Staatsschorren te veilen. Die schorren werden gekocht door de compagnie van Pussemier te Assenede (B.).¹¹⁴) Het resultaat was dat in 1845 twee bedijkingen gelijk werden uitgevoerd en voltooid, met een scheidingsdijk tussen de schorren van de familie Thomaes en de vm. Staatsschorren; die scheidingsdijk is dus één van de weinige dijken, die nooit zeedijk zijn geweest. Het noordelijk gedeelte werd de Thomaespolder (nr 161) — 74 ha —, het zuidelijk gedeelte werd de Paulinapolder (nr 162) — 225 ha —. De bedijkingen waren overigens niet zonder stagnatie verlopen en er moest zelfs een compagnie soldaten te Biervliet gelegerd worden om „werkstakingen onder de polderjongens” in toom te houden. Midden in de in wording zijnde Paulinapolder werd op een hoogte van 1 m boven het maaiveld een permanent stenen directieverblijf gebouwd, dat voorzien was van een achtkantige koepelkamer. Men vindt er thans een boerderij „Het Paviljoen”.

Bij Zijner Majesteits besluit van 15 april 1865, nr 37, werd vergunning verleend aan o.a. Jacobus Thomaes tot bedijking van de domaniale schorren in de Braakman gelegen voor de Beukelpolder en voor de Paulinapolder.

De eerste aanbesteding van het bedijkingswerk werd door de Minister van Financiën afgekeurd. Bij een herbesteding in 1866 werd het werk gegund voor f 152.900. Tot de werken behoorden het graven van een suatiekanaal, het bouwen van een suatiesluis aan de mond van het kanaal, het aanleggen van een los- en laadplaats en het bouwen van een sluiswachterswoning. De aanleg van wegen en het graven van sloten werd afzonderlijk aanbesteed voor f 7798.^{114a}) De bedijking, die in 1866 gereed kwam, kreeg de naam Elisabethpolder (nr 163) — 242 ha —, genoemd naar de echtgenote van Jac. Thomaes, Elisabeth van Remoortel. Met het uitwateringswaterschap „De Verenigde polders van de sluis te Biervliet” (zie hfdst. IV) werd een overeenkomst gesloten voor de afwatering, waardoor in een lang gevoelde behoefte werd voorzien.

In fig. 59, p. 129 is een reproductie van een kaart van „den nieuwen polder nabij Biervliet, bij het Kadaster bekend onder sectie D der gemeente Biervliet” (thans gemeente Terneuzen) afgebeeld. De polder is destijds verkaveld in ongeveer 70, bijna alle rechthoekige, kavels.

Gelet op de toenmalige activiteiten van de familie Thomaes is het wel aardig te vermelden dat aan één der nevengeulen van de Westerschelde ter hoogte van voornoemde polders, enkele jaren geleden door de Studiedienst Vlissingen van de Rijkswaterstaat, de naam Thomaesgeul is gegeven.

**Angelina-
polder**

Tegen het midden van de vorige eeuw was in het zuidwestelijk schor- en krekengebied van de Braakman een hoog gelegen schoreiland ontstaan:

„gewoonlijk de Savoyaard genoemd, zoo men wil naar een paar Savoische bedelaars, „die bij gelegenheid van een Biervlietsche kermis de schorren van de Braakman „overstaken en, in dien omtrek verrast door den opkomenden vloed, verdrongen”.¹¹⁵⁾

De zgn. Savojaardsplaat lag volgens de topografische kaart van 1887 overigens veel meer noordelijk in de Braakman als bedoeld schor. Eerstgenoemd schoreiland werd in 1846 door het domeinbestuur aan Aug. B. Thomaes voor f 120.000 verkocht. Bedijking van deze opwas volgde in 1847 waarvoor een ringdijk van ong. 6,5 km lang nodig was; het zo ontstane eiland — 247 ha groot — kreeg de naam Angelinapolder (nr 164), eveneens genoemd naar een familielid van één der bedijkers. De polder, oorspronkelijk grotendeels tot Philippine behorend, werd in 1892 geheel bij Biervliet gevoegd als gevolg van een grenswijziging tussen Biervliet en Philippine.

**Koninginne-
polder en
Van Dunné-
polder**

In 1891¹¹⁶⁾ werd bij Ged. Staten van Zeeland een aanvraag ontvangen om vergunning tot bedijken van bijna 285 ha buitengronden gelegen in de Braakman ten westen en ten noorden van de Angelinapolder en grotendeels behorende aan de Staat der Nederlanden. De daarvoor benodigde dijk aanleg werd in 1892 aanbesteed voor f 96400¹¹⁷⁾ en kwam in 1893 gereed. Daarmee was het sinds 1847 bestaande eilandje Angelinapolder met het vasteland verbonden. De nieuwe bedijking kreeg de naam Koninginnepolder (nr 165) en is 295 ha groot.

Aan de zuidzijde was daardoor tussen de Clarapolder en de Angelinapolder een inham ontstaan, die zeer gunstig lag om snel te verlanden. Het verwondert dan ook niets dat in 1905 ter inzage lag, een vergunningaanvraag tot bedijking van ca 50 ha buitengronden tussen de Clarapolder en de Angelinapolder onder de gemeenten Biervliet en Philippine. De bedijking, die eind 1906 werd aanbesteed voor f 16800¹¹⁸⁾ kwam in 1907 gereed. Ze werd genoemd Van Dunnépolder (nr 166) — 51 ha —, de laatste inpoldering ten westen van de Braakman (zie fig. 97). De zelfstandigheid van deze en een aantal andere polders bleef voortbestaan tot 1942, toen alle polders (behalve de internationale en de calamiteuze) werden ondergebracht bij het toen opgerichte waterschap „Het Vrije van Sluis”.

§ 12. DE HOOFDPLAATPOLDER — nr 167 — L.

Ongeveer 3 km ten noorden van Biervliet stroomde rond 1600 in de richting noordwest-zuidoost een sterk kronkelende geul, genoemd het Hoogplaatse Gat, later Kromme watergang. Ten zuiden daarvan lag het toen grotendeels geïnundeerde Zeeuwsch Vlaanderen, ten noorden de Hooge Plaat, een vrij omvangrijke opwas, die kort na 1600 zijn grootste omvang had bereikt.

De „Hoog-plaat” of „Hooge Plaat” ontleende haar naam aan de hoge ligging; de zandafzettingen en aanslibbingen waren blijkbaar zo intensief geweest dat zelfs schorbegroeiing kon plaats vinden. De plaat was toen rijp geworden voor beweiding met schapen, destijds na de „oogst van zeekraal en lamsoor” een eerste vorm van exploitatie van buitendijks gelegen gronden.

Bij besluit van 4 juni 1624 deden de Edelmogenden, uit naam van de Grafelijkheid, door de Rentmeester-Generaal bewesterschelde, Jan Reigersberghe, de schorre openbaar verpachten voor de tijd van 23 achtereenvolgende jaren.¹¹⁹) Op de hoogste punten van de schorren waren zes zgn. stelbergen opgeworpen, die als volgt bekend waren:

Stel naast de Sasput, Noord Stel (met vliedbergje), West Stel, Hoofd Stel, Oost Stel en Nieuwe Stel; ze zijn in fig. 62 aangegeven. In 1642 was de Plaat door stormschade zoveel afgenomen, dat het schor onbruikbaar werd, zodat het uit de pacht werd genomen; de Staten gaven kwijtschelding der pachtpenningen.

We wijzen erop dat aan de overzijde van de Honte of Westerschelde omstreeks die tijd (1616) de in 1530 overstroomde Borsselepolder (1400 ha) was herdijkt. Tussen de Hooge Plaat en Borssele werd het buitendijkse gebied hierdoor aanmerkelijk versmald. Bij hoge vloed nam dus het doorstroomprofiel af en dit kan van invloed zijn geweest op de hoofdstroom, die wellicht mede daardoor meer zuidwaarts werd geleid met als gevolg afneming van de Hooge Plaat. Die plaat werd nl. zuidwaarts opgedrongen; daardoor verlandde de scheidingsgeul met Biervliet. Men sprak van „t Verlande Vaarwater, scheijdinge van de Hoofdplaat”.

In augustus 1664 werden echter weer „schorren met stelle en herdershuis” op de Hoofdplaat verpacht, nu voor 21 jaar en voor f 14 jaarlijks. Enkele jaren later is ook sprake van enige bewoning van de „Hoogplaat” en in 1681 wordt Bartholomeus Willaart genoemd als stellenaar. De zgn. stellenaars kozen destijds de stelbergen als hun domein. Tot 1728 zijn er regelmatig aanwijzingen van bewoning der stellen op de „Hoog-plaat” door het geslacht Willaart.¹²⁰) In dezelfde periode werden gedeelten van de Borsselepolder en van de aangrenzende Wolphertspolder buitengedijkt (deel III, p. 137/139).

Nadat de Staten van Zeeland in 1704 besloten de schorren „de Hooge Plaat bij Biervliet met ambachtsgevolgen” publiek te verkopen werd dat gebied een middelpunt van jarenlange twist. Het bestuur van Biervliet, dat op het rechtsgebied aanspraak maakte, kwam in verzet; de ambachtsheer van Breskens en het College van het Vrije van Sluis meenden daar eveneens rechten te hebben. 's Graven stroom (de Schelde) kwam in het geding en de verkoop ging niet door.

Door de verlanding van de reeds genoemde scheidingsgeul was de Hooge Plaat veranderd van opwas in aanwas. De Algemeene Staten beweerden dat de aanwas van het overstroomde land van Vlaanderen aan de Staat toekwam. De Staten van Zeeland verdedigden hun rechten door nog steeds de Hooge Plaat te beschouwen als een opwas in de Schelde. De strijd werd fel gestreden en de geschillen konden moeilijk tot een oplossing worden gebracht en bleven tientallen jaren slepen.

Voor mr Willem Schorer, president van de Raad van Vlaanderen was de gang van zaken aanleiding om een tweetal geschriften te doen verschijnen waarin op rechtsgronden de rechten van Zeeland op de betwiste Hooge Plaat werden aangetoond. Anderen (Leendert van Oosdorp en L. F. de Beaufort) benaderden de zaak meer op historische gronden. In 1772 klimt mr Schorer nogmaals in de pen naar aanleiding van een verschenen tractaat van onbekende hand. Hij is dan woedend en spuit zijn woede in een geschrift getiteld:

„Zeedige bedenkingen op Zeeker naamloos Tractaatje”. Zijn en van Oosdorp's tegenstrevers noemt hij: „Letterbeulingen” en raadt hun aan „dat zij (om van den „Helleborum, dat heilzaam nieskruid voor geconstipeerde harsenen, niet te ge- „wagen), zonder uitstel met d'eersten Postwaegen naar Amersfoort vertrekken, „alwaer men Luyden, door een konstgreep van soortgelijke wangevoelens, vrij civiel „en behendig helpt”.¹²¹⁾

In 1775 werd de Hooge Plaat nauwkeurig in kaart gebracht en werden plannen en berekeningen gemaakt tot bedijking der onderhavige schorren. Men scheen tot een vergelijk te willen komen, hetgeen tenslotte ook lukte. In de Conventie van 31 augustus 1775 kwam men overeen om het oostelijk of $\frac{3}{5}$ deel van de Hooge Plaat aan de Provincie Zeeland en het westelijk of $\frac{2}{5}$ deel aan de Generaliteit toe te wijzen. Op de scheiding tussen beide delen zou men een kade aanleggen.

De aanbesteding van de bedijking met aanverwante werken vond plaats in 1777 te IJzendijke voor een som van f 235100. De bedijkingswerken, die onder directie stonden van kapitein-luitenant ingenieur de Freitag kwamen in 1778 gereed; de naam Hoofdplaatpolder lag voor de hand. Het oostelijk deel werd door de Staten van Zeeland tot een aparte ambachtsheerlijkheid gemaakt, het westelijk deel kwam onder het rechtsgebied van het Vrije van Sluis. De scheiding tussen beide delen werd de

Hooge weg genoemd. In de fig 60/61, p. 130 zijn beide inpolderingen aangegeven.

De laagwaterlijn lag bij de bedijking 250 m — 400 m uit de zeedijk, terwijl vrijwel overal een ettelijke honderden meters breed schor aanwezig was. Maar het is haast onvoorstelbaar hoe snel het voorland werd opgegruimd. Nog geen twintig jaar na de inpoldering — in 1795 — was men al genoodzaakt de eerste respectabele inlagen te maken. Nadien volgde aanleg van een aantal kleinere inlagen o.a. in 1797, 1802, 1807, 1811, 1814, 1816 en 1828. Behalve een tweetal kleine afsnijdingen in 1932 en 1964 aangebracht tengevolge van een tweetal dijkvallen, werd de laatste inlaag in 1921/22 aangelegd. Ze zijn alle in fig. 62 aangegeven. De laagwaterlijn was van 1775-1814 ongeveer 300-800 m landwaarts getrokken, d.w.z. gemiddeld 8-20 m per jaar.

Ofschoon er sprake was van verwaarlozing van het dijkbeheer in de Franse tijd, ontkomen we niet aan de indruk dat de bedijking van de Hoofdplaatpolder in 1778 een te forse ingreep in het regime van de Westerschelde is geweest, die niet ongestraft kon blijven. Met de bedijking van de Hooge Plaat was nl. de Westerschelde tegenover Borssele met ongeveer 2½ km versmald; daarvan heeft men ongeveer 700 m prijs moeten geven. Deze gang van zaken is geheel vergelijkbaar met die bij Borssele (1616 bedijkt, 1728 ong. 700 m verloren)! Van de oorspronkelijke zeedijk van de Hoofdplaatpolder is nog ruim 10 km dijk aan de westzijde en ong. 2 km aan de oostzijde van de polder aanwezig. Alleen de westelijke hoek baart de laatste jaren grote zorgen.

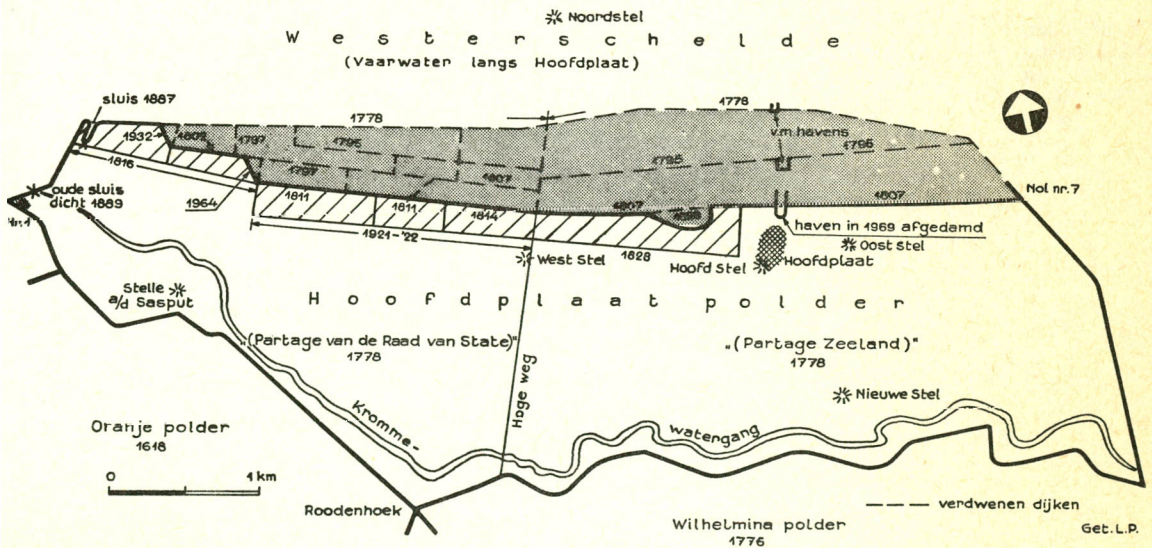

fig. 62. De inlagen van de Hoofdplaatpolder. Het grijs getinte gebied (ong. 290 ha) is onder water verdwenen; de enkel gearceerde gebieden (ong. 88 ha) zijn de huidige inlagen. Van de aangeduide voormalige zes „stellen” lag de „Noordstel” op de huidige Hooge Springerplaten.

OOST ZEEUWSCH VLAANDEREN

Tijdens het vooronderzoek dat voor het samenstellen van dit werk verricht moest worden bleek dat ing K. J. J. Brand te Hulst, bezig was met een reconstructie van de bedijkingen van Oost Zeeuwsch Vlaanderen in de loop der eeuwen. Hij was zo bereidwillig toe te staan dat een viertal door hem vervaardigde kaarten voor dit werk werden gebruikt; ze zijn afgedrukt in de fig. 63 t/m 66 en kunnen dienen ter verduidelijking van de beschrijving van de hiernavolgende poldergroepering M t/m X en deels van de poldergroepen Y en Z.

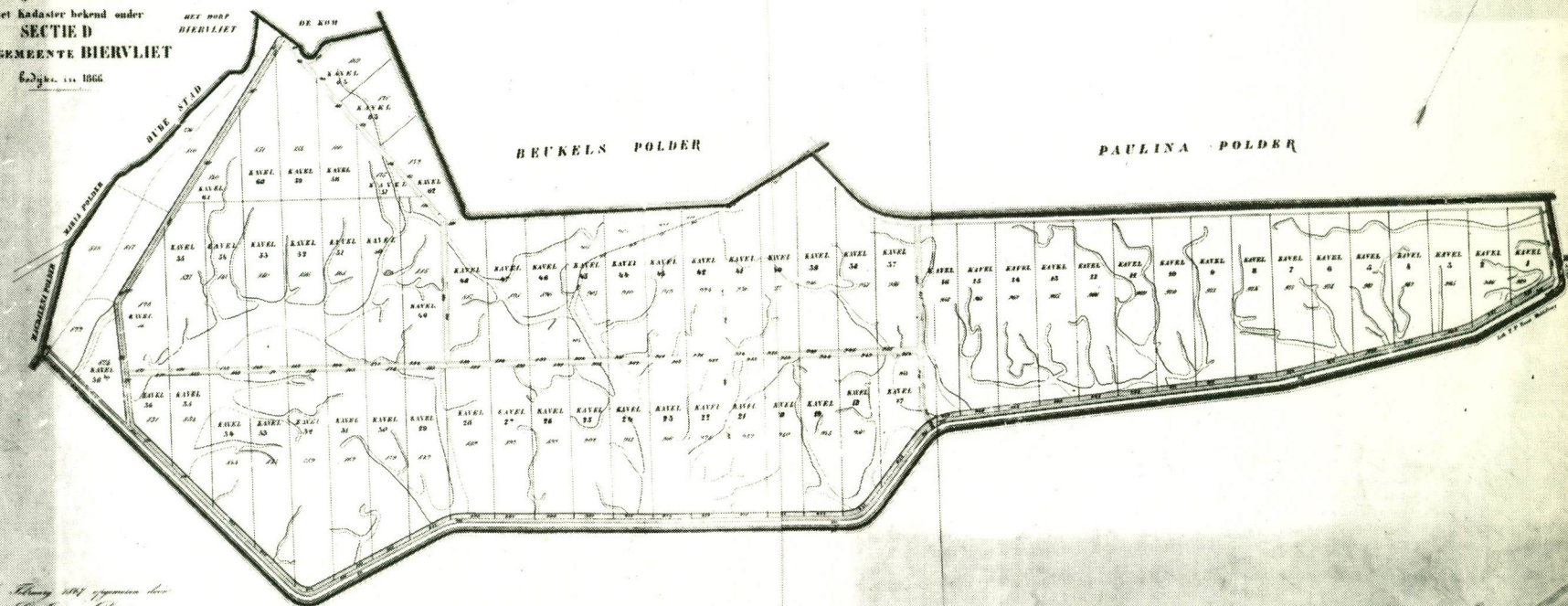
De stormvloed van de 12e eeuw hadden de landen van Hulsterambacht kort vóór 1200 in één groot schorgebied veranderd; kreken en geulen slingerden zich door de voormalige landen. Er ontstond een „archipel” van eilanden waarin een aantal zgn. „oude kernen” bleef bestaan. Enkele grote geulen domineerden en verdeelden het schorgebied in afzonderlijke delen. Tussen de landen van Hulst en van Hontenisse stroomde in oostwestrichting de Vogelkreek; men sprak van het Noordermoeras ten noorden van die kreek en van het Zuidermoeras ten zuiden van die kreek. In het zuidwesten werd het gebied begrensd door de Saxvliet, die vanuit de toen zogenoemde Honte bij de tegenwoordige Hellegatpolder naar Hulst stroomde. Hulst, dat toen al in opkomst was (zie hfdst. V), had op die manier een natuurlijke haven gekregen.

§ 13. DE POLDERS VAN HONTENISSE EN VAN OSSENISSE — nrs 168 t/m 185 — M.

Zandpolder,
Mariapolder
en
Noordhof-
polder

Bij de oudste herdijkingen van die overstroomde gebieden uit de 12e eeuw horen ongetwijfeld de polders van Hontenisse. De huidige situatie van deze polders is getekend in fig. 67. In 1183 waren de gronden tussen Ossenisse en Hontenisse door graaf Philips van Vlaanderen aan de St Pietersabdij te Gent geschonken. Waarschijnlijk omdat het land onbedijkt was gebleven schonk de volgende graaf Balduinus van Vlaanderen dezelfde gronden 13 jaar later aan de abdij van Ter Duinen; door een akte van 24 juli 1196 van de abt van St Pieter bekrachtigde deze de schenking.¹²²⁾ Van de landen, die toen nog grotendeels uit onbedijkte schorren bestonden, was de Zandpolder (nr 168) — 259 ha — reeds in 1170 vermeld.¹²³⁾ In deze polder werd de uithof (een nederzetting voor monniken) „het Hof ter Zande” gebouwd; in de volksmond sprak men later van „Het Klooster”, wat dit hof evenwel nooit geweest is. Dat in de directe omgeving een dorp met de naam Kloosterzande ontstond is dus niet zo vreemd. Kort na de schenking van 1196 zijn de monniken van de abdij Ter Duinen in dit gebied aan het bedijken gegaan, — hun activiteiten bij bedijkingswerken in Vlaanderen, Holland en Zeeland waren allerwege bekend —.

Kaart
VAN DEN NIEUWEN POLDER
naby BIERVLIET
 bij het Kadaster bekend onder
SECTIE D
DER GEMEENTE BIERVLIET
 Kad. No. 11. 1866

In February 1867 opgemaakt door
C. J. van Dooren
Landmeter van het Kadaster
 Schaal 1 : 1000

fig. 59.

Kaart van de Elizabethpolder bij Biervliet in februari 1867 opgemaakt door C. J. van Dooren, landmeter van het Kadaster.

Alg. Rijksarchief, Den Haag

AGIE DE HOOFD-PLAAT, ZOO ONDER DE GENERALITEYT, ALS HET COMMITTIMUS VAN ZEE

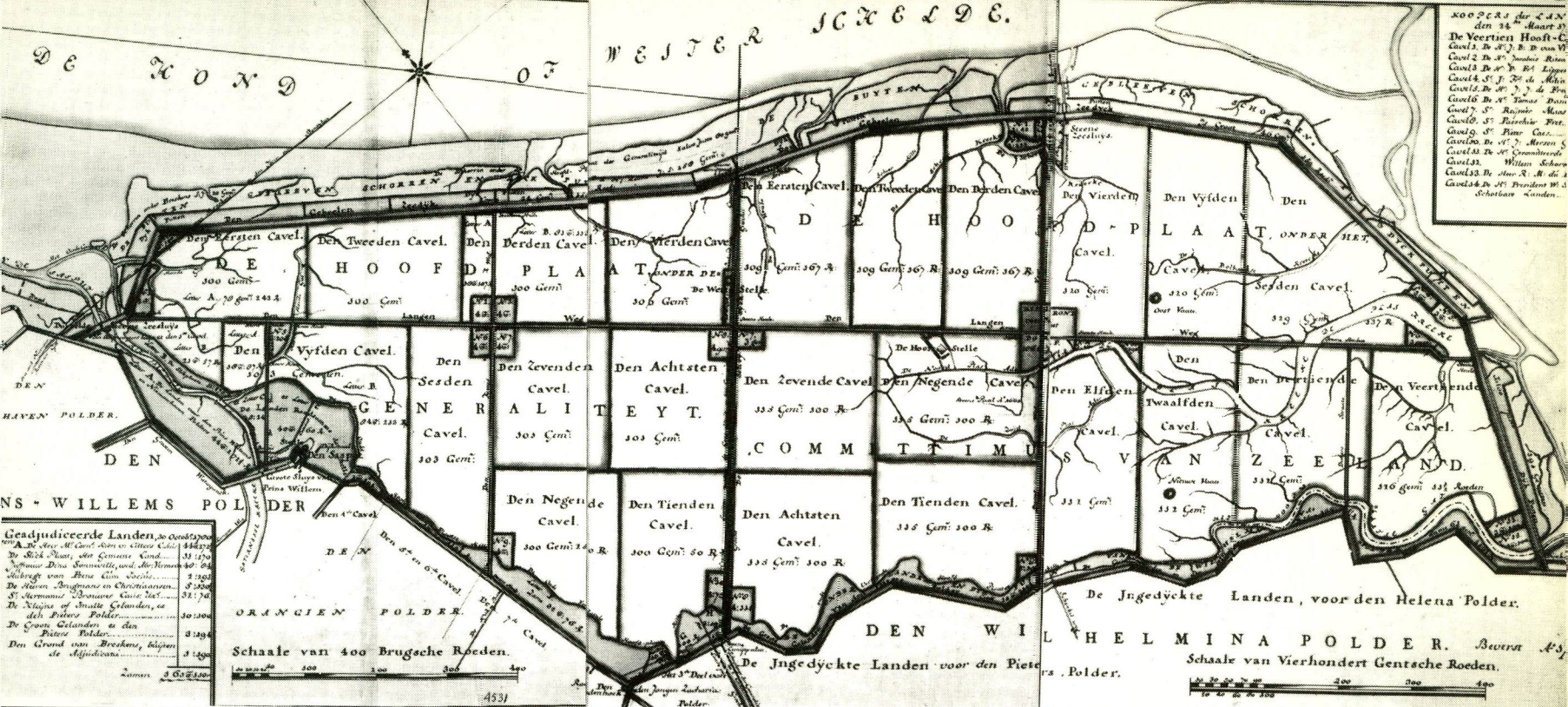

fig. 60/61.

De Hoofdplaatpolder, bedijkt in 1778; het oostelijk deel werd toegewezen aan de Staten van Zeeland (het Committimus), het westelijk deel werd toegewezen aan de Generaliteit. (De originele kaart bevat aan weerszijden nog een uitgebreide kavelbeschrijving.)

OOST ZEEUWS-VLAANDEREN

FIG. 63.

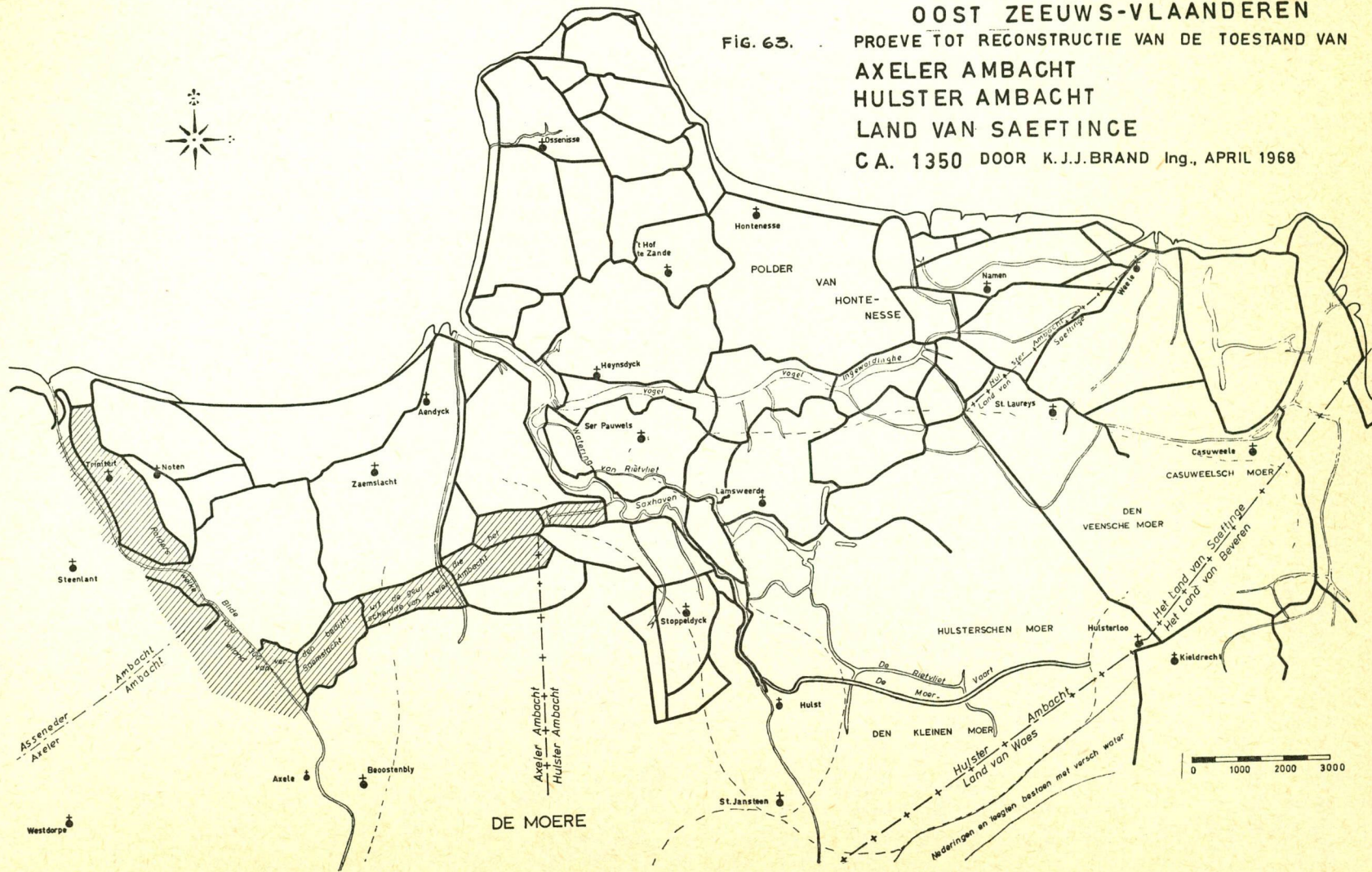
PROEVE TOT RECONSTRUCTIE VAN DE TOESTAND VAN

AXELER AMBACHT

HULSTER AMBACHT

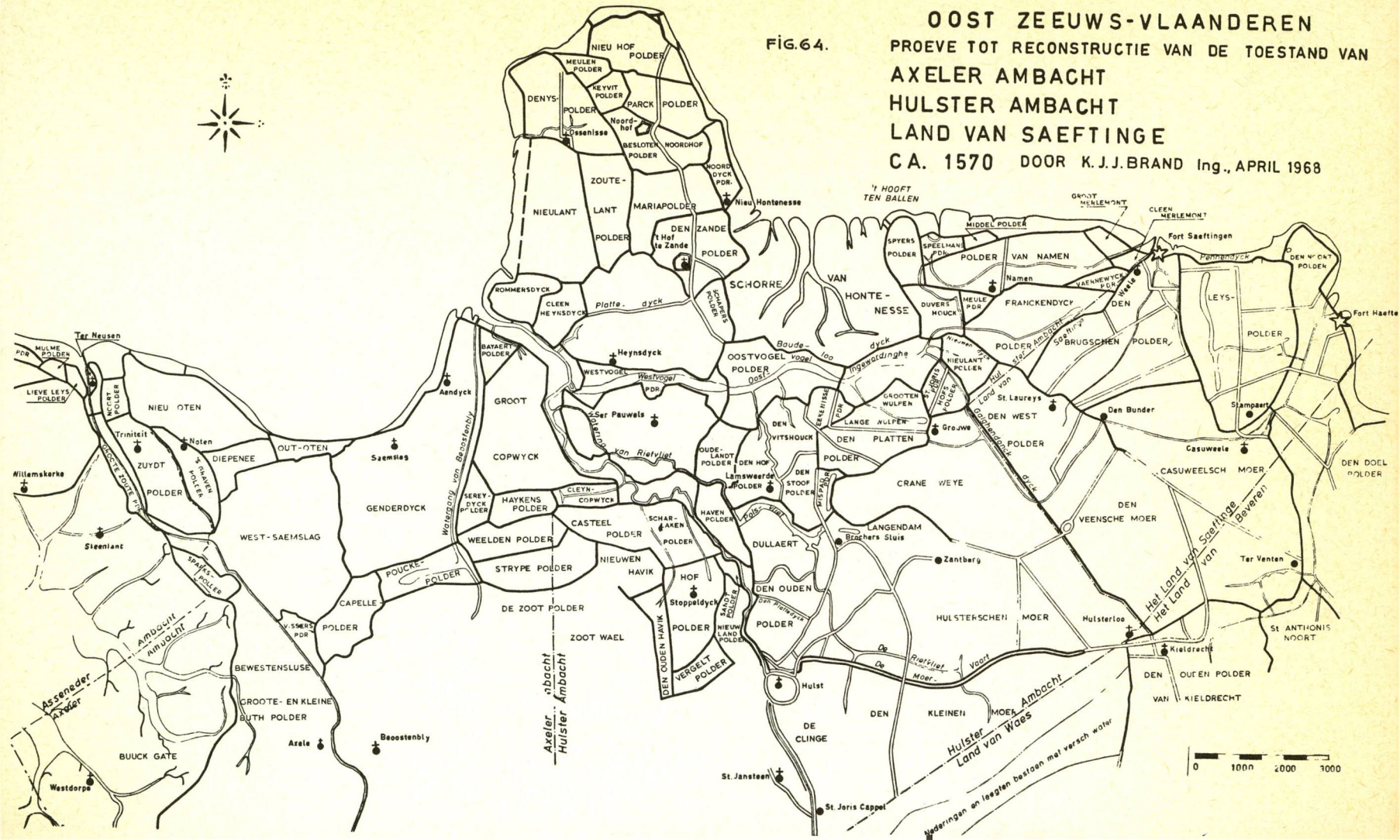
LAND VAN SAEFTINCE

CA. 1350 DOOR K. J. J. BRAND Ing., APRIL 1968

OOST ZEEUWS-VLAANDEREN
PROEVE TOT RECONSTRUCTIE VAN DE TOESTAND VAN
AXELER AMBACHT
HULSTER AMBACHT
LAND VAN SAEFTINGE
CA. 1570 DOOR K.J.J. BRAND Ing., APRIL 1968

FIG. 64.

0 1000 2000 1000

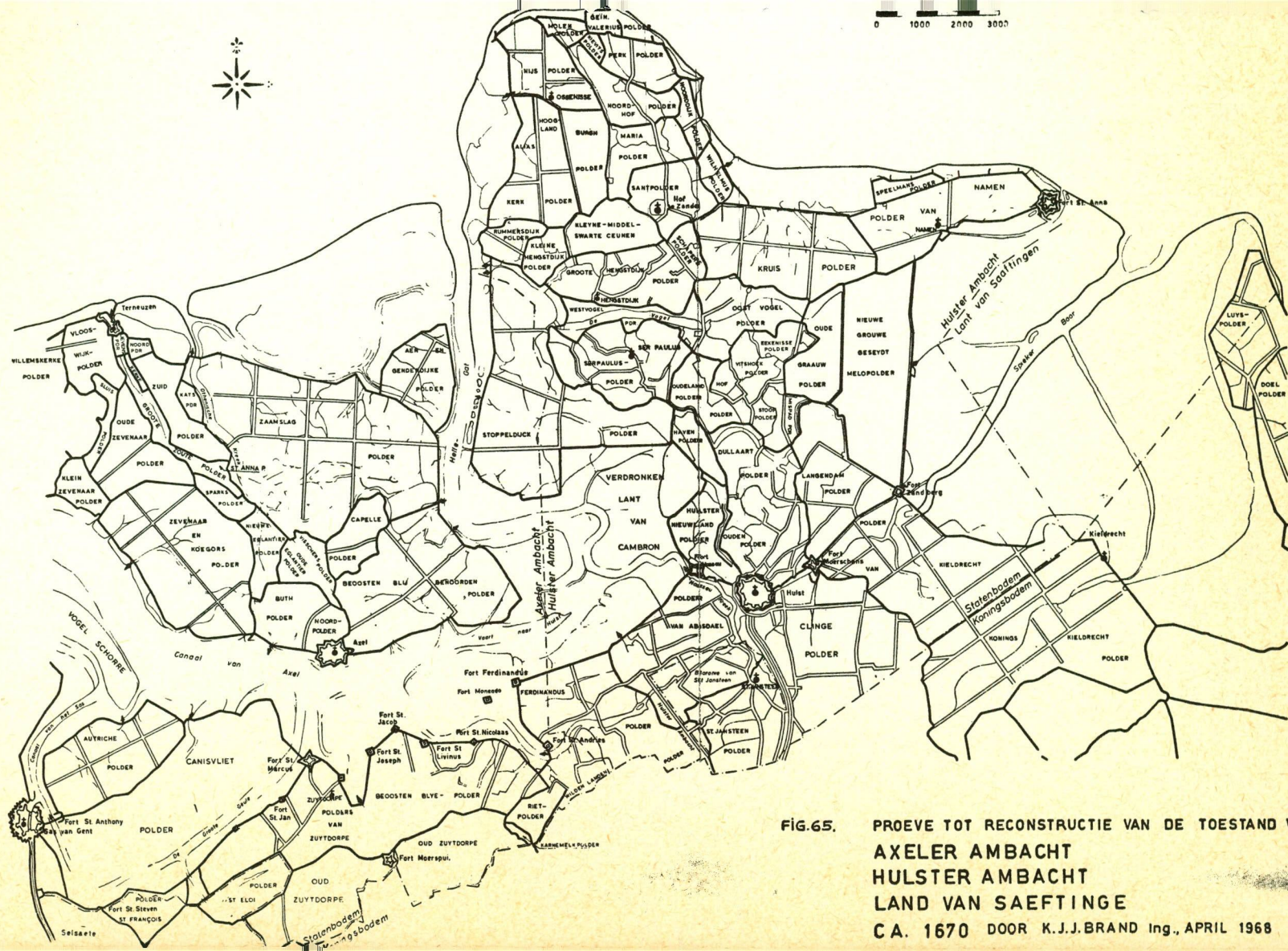

FIG. 65. PROEVE TOT RECONSTRUCTIE VAN DE TOESTAND VAN
 AXELER AMBACHT
 HULSTER AMBACHT
 LAND VAN SAEFTINGE
 C.A. 1670 DOOR K.J.J. BRAND Ing., APRIL 1968

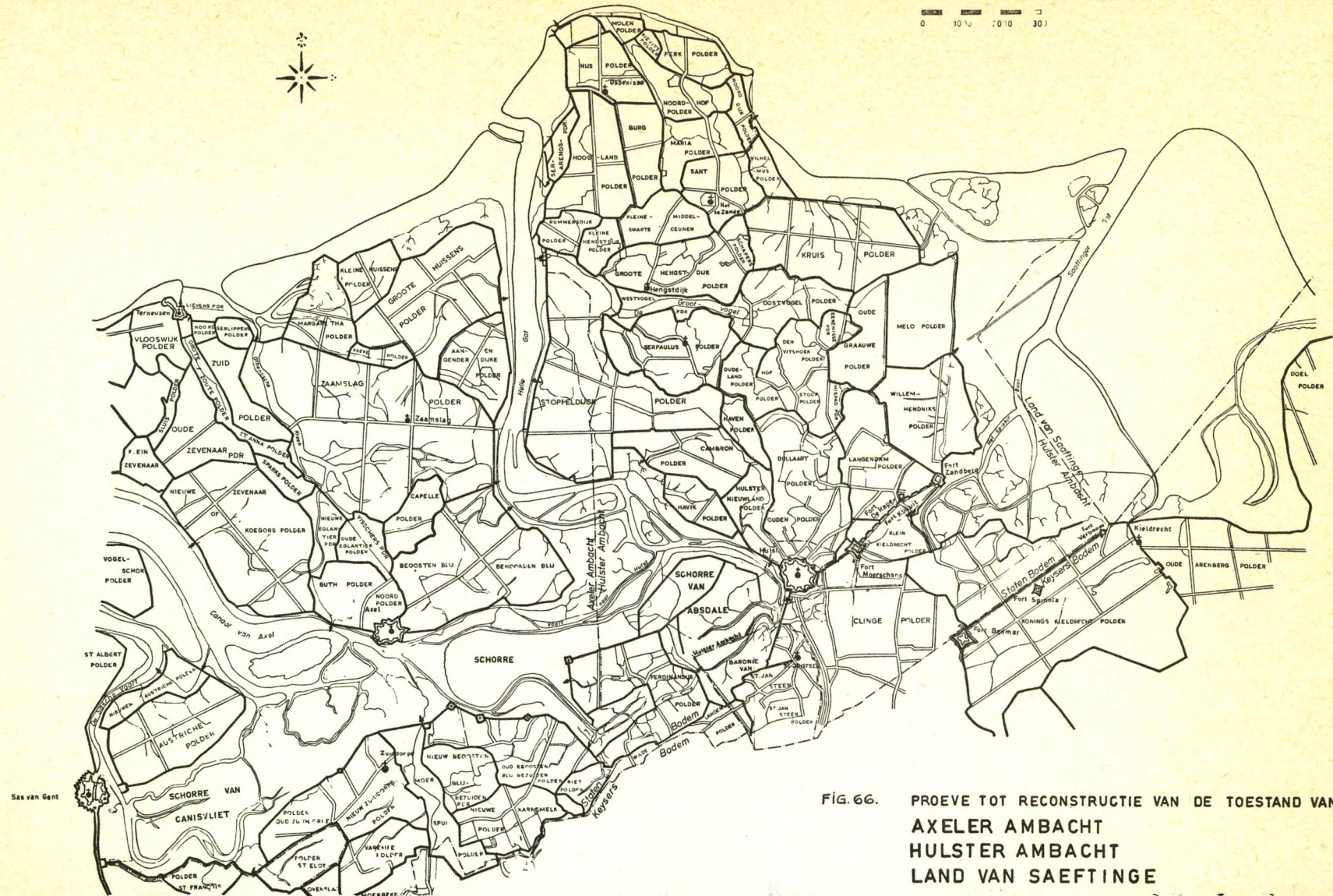

FIG. 66. PROEVE TOT RECONSTRUCTIE VAN DE TOESTAND VAN
 AXELER AMBACHT
 HULSTER AMBACHT
 LAND VAN SAEFTINGE

Het door hen nabij het huidige Walsoorden gestichte Noordhof in de Noordhofpolder (nr 170) was reeds in 1210 gebouwd.¹²⁴)

In de periode 1196-1210 moeten dus de Mariapolder (nr 169) — 237 ha —, genoemd naar de Heilige Maagd en de „Besloten Noortpolder”, later genoemd Noordhofpolder (nr 170) — 223 ha —, genoemd naar het in de noordzijde van die polder gebouwde Noordhof, zijn bedijkt. De poldergedeelten ten westen van de huidige buurtschap Noordstraat (fig. 67) noemt men ook wel Klein Lammersvelde (zuid. ged.) en polder Groot Lammersvelde (noord. ged.).

Omstreeks dezelfde tijd moet ten noordoosten daarvan de „Besloten Noorthofpolder” — later Paerkpolder of Perkpolder genoemd (nr 171) — 166 ha — zijn bedijkt. Ten noordwesten daarvan volgden de Keynes-, Keyvit- of Kievitpolder (nr 172) — 24 ha — en de Meule- of Molenpolder (nr 173) — 52 ha —, alsmede de Nieu Hoes- of Nieuhofpolder, die echter in 1591 in de Westerschelde verdween. Ook een deel van de Molenpolder is omstreeks 1632 aan de zee prijsgegeven; klaarblijkelijk was aan de noordzijde de uiterste bedijkingsgrens bereikt. In fig. 68, p. 148/149 is een fragment van een kaart van Vlaanderen (van P. de Waele) uit 1575 met bovengenoemde polders afgebeeld.

**Perkpolder,
Kievitpolder
en Molen-
polder**

Aan de west-, aan de zuid- en aan de oostzijde van het „bedijkingscentrum” Hof ter Zande hadden de bedijkers uit de abdij Ter Duinen evenmin stil gezeten. Aan de westzijde waren in het begin van de 13e eeuw de toenmalige polders van Ossenisse bedijkt. Na overstroming volgde omstreeks 1610 herdijking en ontstonden de Burg- en Zoutelandspolder (nr 174) — 225 ha —, de Nijspolder (nr 175) — nu nog 274 ha — en de Hooglandpolder (nr 176) — 442 ha —. Rond 1800 werd de noordwesthoek van de Nijspolder aangevallen, zie fig. 69, p. 147. Ongeveer 68 ha is kort na 1800 in zee verdwenen; daarvan werd in 1962 ca 24 ha herdijkt. De Ser Arendspolder (nr 177) — nu nog 49 ha — werd in 1710 herdijkt uit de in 1530 geïnundeerde landen van de voorheen zogenoemde Kerckepolder. De betrekkelijk kleine en smalle op de stormstreek gelegen bedijking kreeg het zwaar te verduren. Door het verloren gaan van twee inlagen (ong. 20 ha) zie fig. 70, p. 147 en door het langs de polder gegraven uitwateringskanaal (zie hoofdstuk IV) kreeg de polder zijn huidige vorm.

**Polders van
Ossenisse
en van
Hengstdijk**

Aan de zuidzijde was het gebied in de middeleeuwen reeds uitgebreid met de Zoutepolder (nr 178) — 229 ha —, die op oude kaarten van west naar oost is onderverdeeld in „De Kleyne Keune”, „De Middel Keune” en „De Swarte Keune”, verder met de Groote Hengstdijkpolder (nr 179) — 424 ha —, de Kleine Hengstdijkpolder (nr 180) — 103 ha — en met de Rummersdijkpolder (nr 181) — 114 ha —, alsmede met de Schapers-

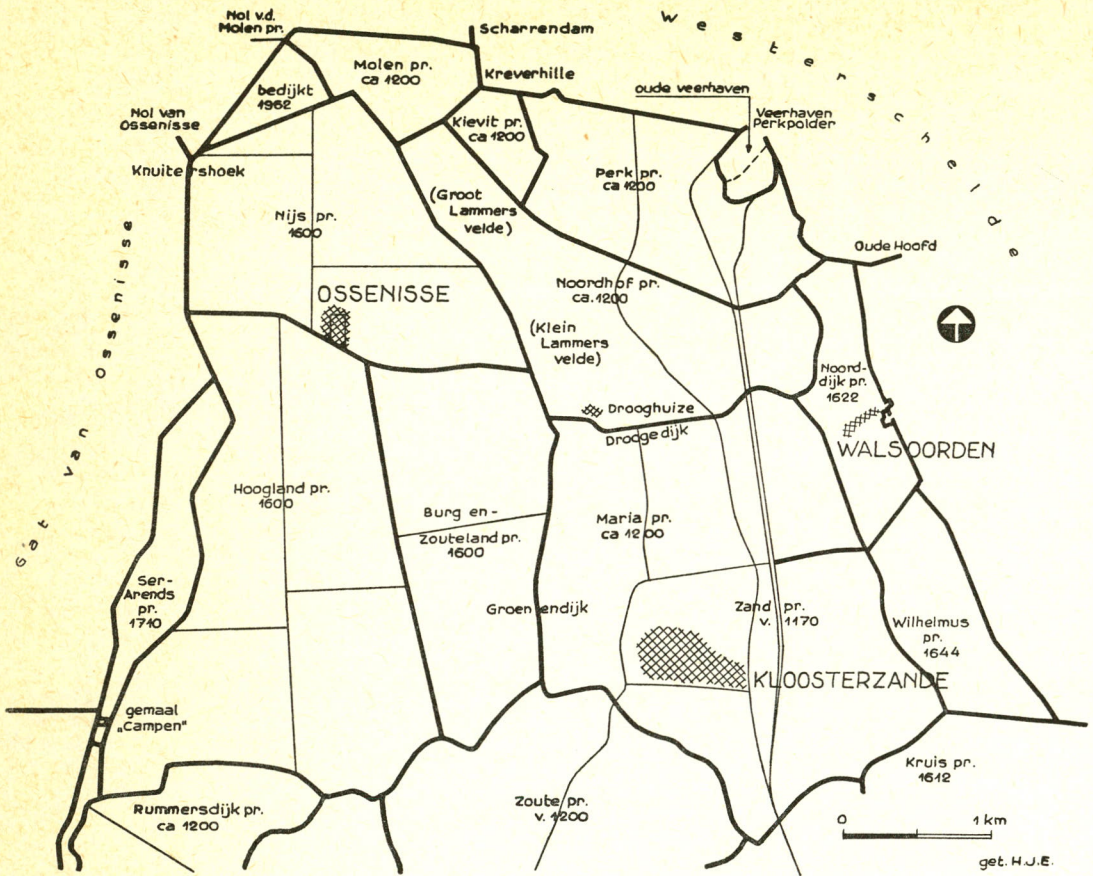

fig. 67. Situatie van de polders van Hontenisse en van Ossenisse.

polder (nr 182) — 71 ha —. Laatstgenoemde 5 polders waren tot 1965 samengevoegd tot het waterschap Hengst- en Rummersdijk.

**Noorddijk-
polder**

Gezien de ligging van de huidige zeedijk en gelet op de vroegere polderverkaveling (en misschien ook de geringe oppervlakte — 67 ha —) van de Noorddijkpolder (nr 183) rijst sterk het vermoeden dat deze gronden een restant zijn van een eerdere en grotere Noorddijkpolder, die door de „Duinheren” in de 13e eeuw in het kader van hun grote bedijkings-activiteiten was tot stand gebracht.

De reeds genoemde kaart van fig. 68, p. 148 van omstreeks 1575 geeft — hoewel figuratief — ook een grotere Noorddijkpolder aan dan thans het geval is. Genoemde polder moet tussen 1575 en 1622 geïnundeerd zijn; 1622 staat nl. bekend als jaar van bedijking, in dit geval van herdijking, waarmee de kleinere Noorddijkpolder is ontstaan. Het aan de noordzijde

van de polder gelegen „Oude Hoofd” krijgt in dit verband, in hoofdstuk IV over de oeververdediging, een aparte behandeling.

Aan de oostzijde van Hof ter Zande hadden de „Duinheren” hun gebied in de middeleeuwen tevens uitgebreid met de toenmalige oude polder van Hontenisse. De bedijkers hadden niet altijd voorspoed, de gevolgen der stormvloed en bleven hun niet bespaard. Meermalen kostte het grote inspanning om het land te behouden of te herwinnen, terwijl niet altijd de daardoor nodige gelden aanwezig waren. Een duidelijk voorbeeld daarvan was de genoemde oude polder van Hontenisse. Door de overstromingen van 1508/1511 kwam deze polder met de zee gemeen te liggen en sprak men weldra van de schorren van Oud Hontenisse, (fig. 68, p. 148).

Omdat de monniken van de abdij Ter Duinen, eigenaars van de polder Hontenisse, deze, in hoofdzaak vanwege de hoge kosten, niet herdijkten, zouden de schorren — volgens het toen geldende dijkrecht — aan de Graaf komen. Dat gaf aanleiding tot een proces over het eigendomsrecht, dat eerst in 1611 werd afgesloten. Het resultaat was dat de monniken van Ter Duinen afstand deden van hun eigendomsrecht op de schorren van Oud Hontenisse onder voorwaarde dat ze van de in te dijken polder grenzende aan de Zandpolder (nr 168) en de Schaperspolder (nr 182), — die reeds hun eigendom waren — 150 gemeten zouden krijgen. Zij behielden voorts het tiendrecht over de te herdijken schorren, terwijl de herdijking na twee jaar voltooid moest zijn. Het verdrag werd 31 december 1610 te Brussel gesloten met François Marchant, raadsheer der Aartshertogen en op 4 januari 1611 door de vorsten bevestigd.¹²⁵) Onder de bezielende leiding van de rentier van Zande, D. Bernard Campmans, later abt en tweede stichter der abdij binnen Brugge, was kennelijk een handelsgeest bij de monniken van Ter Duinen ontwaakt.

De Aartshertogen zouden dus herdijken. Zij schonken nu op hun beurt de schorren van „Outhontenisse, alias Franckendijck” aan drie hunner hovelingen (Nicolaas de Montmoreney, baron de Haveskercke, Joachim Veuchenscheur de Dirchhoucendorff en Anthoine Zuares de Arguello), die elk 400 gemeten kregen.

Zuares of Suarez sloot voor zijn deel een overeenkomst met Martin Wery te Brussel en Pieter van Oostendorp te Moll. Beide ondernemers bedijkten de 400 gemeten van Suarez op eigen kosten, waarvoor zij de helft dus 200 gemeten in eigendom kregen. Zo kwam Suarez, zonder Brussel te verlaten in bezit van 200 gemeten poldergrond in Hontenisse of Nieuw Franckendijk.¹²⁶) De gehele bedijking, die overigens aanmerkelijk groter is dan de $(3 \times 400) + 150$ gemeten (totaal ong. 530 ha), die volgens overeenkomst zouden worden herdijkt, gelukte binnen de bepaalde

Kruispolder
en
Wilhelmina-
polder

tijd en kwam eind 1612 gereed. De polder kreeg de naam Cruys- of Kruispolder, later genaamd Kruispolder (nr 184) — 746 ha —.

In 1644 volgde nog een herdijking van een klein gedeelte van de schorren van Oud-Hontenisse en ontstond de Wilhelmspolder (nr 185) — 78 ha —.

§ 14. POLDERS TUSSEN LAMSWAARDE EN HULST

— nrs 186 t/m 196 — N.

Van deze polders is de situatie getekend in fig. 71. Terwijl de „heren van Duinen” in het „Noordermoeras” al vele ha schor van dijken hadden voorzien verschenen rond 1225¹²⁷⁾ de broeders van de abdij Baudeloo in het „Zuidermoeras”. Rond 1200 woonden in het land van Waes enige geestelijken, die leefden volgens de Benedictijner regel van Clugny; hun abdij stond te Klein-Sinaai. De stichter was Boudewijn van Boucle, een monnik uit de abdij van St Pieter te Gent. In 1213 spreekt de Vlaamse graaf Ferdinand reeds over de abt en de monniken van Baudeloo. In 1215 zou de abdij van Baudeloo tot de Orde der Cisterciensers zijn overgegaan.¹²⁸⁾

Er bestond kennelijk een nauwe relatie tussen „heer Hugo, kastelein van Gent” en de abdij van Baudeloo. Eerstgenoemde had aanzienlijke eigendommen in het Zuidermoeras; in 1226 waren de heren van Baudeloo daar bezig schorren te bedijken.

Uit een oorkonde van 1237 blijkt: „dat abt Diederik en de kloostergemeenschap van Baudeloo na scheidsrechterlijke uitspraak een regeling treffen met ridder Boudewijn van Bergh, als plaatsvervanger van Hugo, kastelein van Gent, omtrent het bezit en de kostenverdeling der bedijkte gronden van Eeckenisse”.¹²⁹⁾

In 1242 kreeg de abdij van Baudeloo (van Hugo, kastelein van Gent), het bezit der gronden van „Lamswert” en „Betsade” (oostelijk deel van Lamswaarde), hetgeen in 1247 door Margaretha van Konstantinopel (1202-1280), gravin van Vlaanderen en Henegouwen, bevestigd werd.¹³⁰⁾

Zowel de polder Hoof en Molen als de polders Mispad, Stoof, Oudeland, Vitshoek en Eekenisse zijn bedijkingen, die de Baudelose monniken in de eerste helft van de 13e eeuw hebben tot stand gebracht. Gelet op de bedijkingsvormen van deze poldergroep (fig. 37 en 71) zijn wij geneigd te veronderstellen dat de bedijking vanuit het noorden is begonnen met de inpoldering van een opwas, de bijna ringvormige Eekenissespolder (nr 191). Op grond van het feit dat destijds aan de zuidzijde van de Hoof- en Molenpolder (nr 186) — langs de Notendijk ongeveer bij de buurtschap Molenhoek, zie fig. 71 — de uithof „Lamsweerde” was gevestigd, neemt Brand¹³¹⁾ echter aan dat de bedijkingswerken vanuit het zuiden zijn aangepakt; de hiernagenoemde globale bedijkingsjaartallen geven

Hoof- en
Molenpolder
c.a.

ook die volgorde aan. De bedijkingswerken in dit gebied zouden dan omstreeks 1226 zijn begonnen met de inpoldering van de Hoof- en Molenpolder (nr 186 — 112 ha — en zijn gevolgd door de bedijking van de toenmalige Mispadpolder, door de monniken van Baudeloo omstreeks 1233 ten uitvoer gebracht. Bij zijn inundatie in de 16e eeuw is waarschijnlijk het oostelijk gedeelte droog gebleven en als Mispadpolder (nr 187) — 41 ha — blijven voortbestaan. Het geïnundeerd gebleven deel werd in 1621 als de huidige Stoofpolder (nr 188) — 108 ha — herdijkt.

Omstreeks 1235 zouden dan zijn bedijkt de Oudelandpolder (nr 189) — 113 ha — (gelegen ten oosten en westen van Rijksweg nr 60 ongeveer halverwege tussen Kuitaart en Ter Hole) en de polder Vitshoek (nr 190) — 156 ha —. Deze laatste polder wordt in het westen begrensd door de Molenstraat en in het zuiden door de Koedamstraat; het noordelijk poldergedeelte draagt de naam Koelewei. Bedijking van de bijna ringvormige Eekenisepolder (nr 191) — 67 ha — zou dan omstreeks 1237 hebben plaatsgehad. Zoals hiervoor is vermeld, werd reeds in datzelfde jaar een scheidsrechterlijke uitspraak over „de *bedijkte*” gronden van Eekenisse” gedaan. Dat zou een aanwijzing kunnen zijn dat de bedijking al vóór 1237 was geschied.

Binnen de ring van bovengenoemde zes polders is het merendeel der binnendijken verdwenen, afgevlakt of afgegraven en tot polderwegen bestemd zoals de Molenstraat en de Koedamstraat. De polderverkavelingen van enkele eeuwen terug waren tot de ruilverkaveling „Stoppeldijk” (1963/66) nog aanwezig. Het huidige patroon wijkt belangrijk van deze middeleeuwse verkaveling af.

Zuidwestelijk van bovengenoemd poldercomplex werd in dezelfde tijd (begin 13e eeuw) de Havenpolder (nr 192) — 105 ha — bedijkt. Geïnundeerd bij de oorlogsinundaties tijdens de Franse verwickelingen in de 18e eeuw werd deze polder in 1755 herdijkt volgens de oorspronkelijke dijkage. Het ten zuiden daaraan grenzende polderdeel wordt Oversprong van de Havenpolder genoemd (192a) — 26 ha —.

**Dullaert-
polder**

Aan de noordzijde van Hulst lag in het begin der 13e eeuw de Oude Polder, die aan de noordzijde werd begrensd door de nu reeds lang verdwenen Platte dijk; deze dijk was gelegen ongeveer vanaf de plaats waar nu de boerderij het Hooghuis staat in de richting van de buurtschap 't Jagertje (fig. 71).

Tussen die Platte dijk en de zuidelijk grens van de Hoof- en Molenpolder en de Stoofpolder (de Notendijk) was toen een stelsel krekken aanwezig, waarvan de Dullaertkreek één der voornaamste was. De oostelijke begrenzing van dit krekengebied werd gevormd door een sterk kronkelende dijk, gelegd in de 13e eeuw tijdens de bedijking van de

Hulsterse moeren (de huidige polder van Langendam, nr 198, zie par. 15).

Dit krekenselsel was onderhevig aan de werking van eb en vloed via de haventoeegang (de Saxhaven) naar Hulst. Om die haventoeegang te verbeteren werd in 1358¹³²) tussen de Platte dijk en de zuidelijke hoek van de Havenpolder (zie fig. 71) een afdamming tot stand gebracht. De Dullaertkreek met nevengeulen was daarmee van het buitenwater afgesloten. De aldus ontstane polder kreeg de naam Dullaertpolder (nr 193) — 644 ha —, waarbij sinds het opruimen van de Platte dijk ook de vm. Oude Polder behoort. De bedijking van 1358 vormt als het ware een „corridor” tussen het bedijkte „Zuidermoeras” in het noorden en Hulst in het zuiden. De westelijke begrenzing wordt vanaf Ter Hole tot het Hooghuis gevormd door Rijksweg nr 60 en vervolgens door de Tivolidijk, die op de wallen van Hulst aansluit.

Door de activiteiten van de monniken van Baudeloo zal kort vóór 1263¹³³) de „Ser Pauwelpolder” zijn bedijkt. In 1273 volgde door afdamming van de Vogelkreek de Vogelpolder; beide polders waren resp. ten noordwesten en noorden van het toenmalige „Lamsweerde” gelegen. Door de inundaties in de 16e eeuw heeft het land geruime tijd aan de getijwerking bloot gestaan. Dat kan voor de Ser Pauluspolder betekend hebben dat vooral de westelijke dijk steeds verder aan vernieling bloot stond. Bij herdijking van de Ser Pauluspolder (nr 194) — 516 ha — in 1668 is vermoedelijk de westelijke dijk in oostelijke richting teruggelegd. Een aanwijzing daarvoor kan zijn dat bij de bodemkartering, die daar in 1956/57 voor de ruilverkaveling is uitgevoerd, westelijk van de huidige begrenzing de zate van een oude dijk werd teruggevonden. De overige dijken van de Ser Pauluspolder konden vrijwel overal worden hersteld; het vrij kronkelige tracé — kenmerk van vele middeleeuwse dijken — getuigt daarvan.

Ser Paulus-
en
Vogel-
polders

Zoals gezegd is de oorspronkelijke Vogelpolder in 1273 ontstaan door afdamming van de oost-west lopende Vogelkreek. De polder werd evenals de genoemde Ser Pauluspolder geïnuundeerd in de 16e eeuw. In 1615 volgde herdijking door een (her)afdamming van de Vogelkreek op twee plaatsen, te weten even ten oosten van Lamswaarde (ter hoogte van de in de Kruispolder gelegen Ooststraat) aan de oostzijde en tussen Hengstdijk en het Vogelfort aan de westzijde. Op grond van de situatie van de aangrenzende polders mag men namelijk aannemen dat de noordelijke en zuidelijke dijken (waaronder de Baudeloodijk) vrijwel intact waren gebleven. Bij het dorp Kuitaart werd de nieuwe Vogelpolder al vroeg in tweeën verdeeld door een brug, althans „bij toekenning van de landen van Ter Duinen in 1646, moest de Prins van Oranje o.a. onderhouden samen met het klooster van Baudeloo, „de dam en de brug liggende door den Vogel nabij Cuytaerde”.¹³⁴) Het is logisch dat men sinds die over-

brugging spreekt van de polder Westvogel (nr 195) — 322 ha — en van de polder Oostvogel (nr 196) — 181 ha —. De Westvogelpolder, bij de sportvissers genoegzaam bekend, is merendeels water. Het „Land van de Vogel”, wordt door sommige van onze Zuiderburen (vissers) wel „het schoonste brokske Zeeland” genoemd. Op 21 mei 1971 werd in het westelijk deel van de Westvogelpolder bij Hengstdijk het recreatiegebied „De Vogel” officieel geopend.

§ 15. DE GRAAUWSCHE POLDERS — nrs 197 t/m 201 — O.

Om het klooster Ter Doest, dat door overstromingen elders veel financiële schade had geleden, zoveel mogelijk tegemoet te komen gaf in juli 1221 de abt van Ter Duinen aan de dochterabdij Ter Doest vergunning, gronden in „Grouwe en Saeftinghe” aan te kopen en te ontginnen.¹³⁵⁾ Als westelijke grens van het door Ter Doest in te dijken gebied werd vastgesteld „de loop der Roterdinghe”, een vroeger stroompje dat liep ongeveer in de lijn Rooversberg-Mispadpolder, zie fig. 71. Zo ontstond daar in de middeleeuwen een complex van aaneengesloten polders zoals: Nieulant, Hofpolder, Grooten Wulpen, Den Platten polder, Crane Weye en Westpolder (zie fig. 68, p. 148). Het jaar 1585 (na de val van Antwerpen) bracht echter de ondergang; evenals elders in het Hulsterambacht moesten de dijken n.l. worden doorgestoken om de Spanjaarden een halt toe te roepen. Van het dichten der dijken was voorlopig geen sprake, zodat vooral de storm- en springtijden veel konden vernielen en van de toch al niet zware dijken veel werd opgeruimd. Toen later tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609-1621) en daarna weer mogelijkheden ontstonden om te herdijken lag het voor de hand de vele geïnundeerde polders niet meer in hun oorspronkelijke vorm te doen herrijzen.

**Oude
Graauw en
Langendam** De polders Oude Graauw (nr 197) — 271 ha — en Langendam (nr 198) — 463 ha — waren de eerste polders, die in dit gebied in 1619 werden herdijkt. De scheidingsdijk tussen beide polders is een deel van de Schenkeldijk, welke dijk vermoedelijk een der overgebleven oude dijken van vóór de oorlogsinundatie van 1585 is. De Oude Graauwpolder onderging nog een overstroming bij de stormvloed van 1682. Twee gedempte „wielen” langs de Oude Graauwsche dijk — kenbaar aan de twee bochtige afwijkingen in het dijktracé — zijn daarvan de overblijfselen.

De „Polder van den Langendam” strekt zich uit tot aan de stad Hulst. Het noordelijk deel staat ook bekend als de „Oversprong van den Ouden Graauwpolder” (100 ha). De zuidoostelijke poldergrens is de Liniedijk tussen Hulst en het vm. fort Zandberg; genoemde dijk werd tijdens de in 1585 teweeggebrachte inundatie in stand gehouden. De Langendam-polder kon zodoende herdijkt worden door aanleg van de Langendamsche

dijk (ong. 2500 m lang) en door herstel van de genoemde Schenkeldijk. Beide hier besproken polders vormden tot 1965 het waterschap Oude Graauw en Langendam.

Na het Twaalfjarig Bestand duurde het nog tot 1648 eer men in het gebied van Graauw weer aan het bedijken of herdijken was. In maart 1648 kregen de ingelanden van de toen nog droog gebleven Namenpolder van de Staten Generaal octrooi „om zeker aanwas of slik, genaamd de Graauw, te mogen bedijken”.¹³⁶⁾ Zo ontstond in 1645 de polder „Nieuwe Grauwe”, ongeveer 824 ha groot.

Maar de dijken van deze polder waren in 1682 niet bestand tegen de stormvloed van 26 januari en de Nieuwe Grauwepolder overstroomde. Twee jaar later werd het noordelijk gedeelte herdijkt dat de naam Melopolder (nr 199) — 428 ha — kreeg en tot 1965 een zelfstandige polder is gebleven; in de noordoosthoek van deze polder is de buurtschap „De Paal” ontstaan. Dat de poldernaam ontleend zou zijn aan de Spaanse landvoogd D. Francisco de Melo of de Mello, markies de Tor de Laguna, graaf van Assumar¹³⁷⁾ komt ons vreemd voor gezien het feit dat de 80-jarige oorlog in 1648 was beëindigd. Waarschijnlijk had dat poldergedeelte reeds bij een eerdere herdijking (1645) die naam gekregen.

Het zuidelijk gedeelte van de Nieuwe Grauwepolder werd in 1687 herdijkt bij octrooi van 4 maart 1687; de naam werd Willem Hendriks-polder (nr 200) — 526 ha —. T.o.v. de oude polder onderging de herdijking een uitbreiding aan de oostzijde. De oude dijk van de „Nieuwe Grauwe” polder liep van Graauw naar fort Zandberg, waarschijnlijk aan de westzijde van de huidige Graauwsche kreek, de nieuwe dijk werd oostwaarts daarvan gelegd waardoor de polder ong. 130 ha groter werd dan voorheen. De meest westelijke hoek van de polder staat bekend als de Schelphouts-hoek of ook wel Scheldevaartshoek.

Ten noorden van de Melopolder lag nog ong. 30 ha schor dat rijp was voor inpoldering; concessie daarvoor werd verleend bij K.B. van 15 augustus 1855.¹³⁸⁾ Nadat in 1859 door de Dienst der Domeinen tevergeefs getracht was de schorren voor bedijking te verkopen, lukte dit wel in 1861 en werd de inpoldering in 1862 door de kopers voltooid, waarmee de Kleine Molenpolder (nr 201) — 28 ha — was ontstaan.

§ 16. DE CLINGE- EN KIELDRECHTPOLDERS

— nrs 202 t/m 205 — P.

Op een oude kaart staat vermeld: „Nieuw bedijkten polder van Rietvelt, „alias de Clinge, bedijkt A° 1616, gelegen tusschen den nieuwen zeedijk, „de raaye van de keur van Waes, Absdale, de vrijheid der stede van Hulst „en de contre'escarp van de Moervaart in Hulsterambacht d.d. 1621”.¹³⁹⁾

Tijdens het beleg van Hulst was deze polder — de Clingepolder — in 1596 geïnundeerd. Twintig jaar was het land aan eb en vloed blootgesteld geweest toen in 1616 herdijking plaatsvond. Maar ruim een halve eeuw later was de nadering der Franssen (oorlog 1672-1678) oorzaak dat in 1672 de polder opnieuw — hoewel slechts voor korte tijd — onder water werd gezet. Blijkbaar niet voorzien van voldoende herstelde dijken herhaalde de inundatie zich voor korte tijd door dijkdoorbraak in november 1674.

Maar niet alleen de bescherming tegen vijandelijke legers, ook de natuur eiste een „tol” bij de stormvloeden van 26 januari 1682 en van 3 maart 1715. Beide vloeden veroorzaakten een tijdelijke overstroming. Bij de droogmaking in 1683 werd de polder met ong. 135 ha uitgebreid toen de Steensche dijk tussen Hulst en een punt even ten westen van St Jansteen werd aangelegd. Het gebied tussen de oorspronkelijke poldergrens (de oude Gentsche vaart) en de genoemde Steensche dijk, toen nog Trageldijk geheten, werd bij de Clingepolder gevoegd. Dat poldergedeelte heet ook wel „Oversprong van de Clingepolder”. De totale oppervlakte van de Clinge- of Klingepolder (nr 202) is thans 1110 ha. Vooral het zuidelijk polderdeel, dat aan de hoge gronden van het Land van Waes in België grenst, ligt vrij hoog. Bij genoemde inundaties en overstromingen zal dan ook een groot deel droog gebleven zijn. Dat is wellicht de reden dat de oude perceelsindeling grotendeels gehandhaafd kon blijven. Zo bestaat de verkaveling tussen de Lange Nieuwstraat en de Molenstraat uit ca 40 oost-west gerichte kavels met een gemiddelde breedte van ongeveer 38 m.

De eigenlijke Clingepolder is aanmerkelijk groter dan alleen het Nederlandse gedeelte. In 1664 werd nl. de huidige Rijksgrens vastgesteld, waardoor ca 500 ha land aan Oostenrijk werd toegewezen; dat werd de Zuidpolder van Clinge oftewel 's Konings Clinge, in tegenstelling tot het Nederlandse deel, dat ook wel de Noordpolder van de Klinge of „Staaten Kling” genoemd werd.

**Groot- en
Klein
Kieldrecht**

De oorspronkelijke Kieldrecht polder bestond reeds in de middeleeuwen en was grotendeels in het Belgische Land van Waes gelegen. De gronden werden evenals vele andere polders meermalen door het zeewater overstroomd, zowel als gevolg van stormvloeden als van oorlogshandelingen. Zo werden ook de dijken van Kieldrecht in 1594 doorgestoken toen Hulst werd ingenomen door de Spanjaarden. In het nog aanwezige vrij uitgebreide krekengebied baande een geul zich door de laagst gelegen Kieldrechtlanden. In het noorden stroomde vanuit de Schelde de Zandbergsche of Vlaamsche kreek, zich voortzettend in de Rotte kreek en de Kleine kreek van Kieldrecht. In het zuidelijk deel stroomde de kreek „Zestig Voet”, die in de richting Saaftinge overging in „de Vuilmuil”

(Dievegat). In het hoger gelegen (nu Belgische) deel van Kieldrecht ontstond de Groote Geule van Kieldrecht. In fig. 72, p. 150, getiteld „Plan der stad Hulst en onderhorige forten” (1784) waar ook de Kieldrecht-polders op voorkomen is een deel van dat geulenpatroon terug te vinden. In fig. 73 zijn de tegenwoordige geulen, die nog uit dat patroon zijn overgebleven, aangeduid.

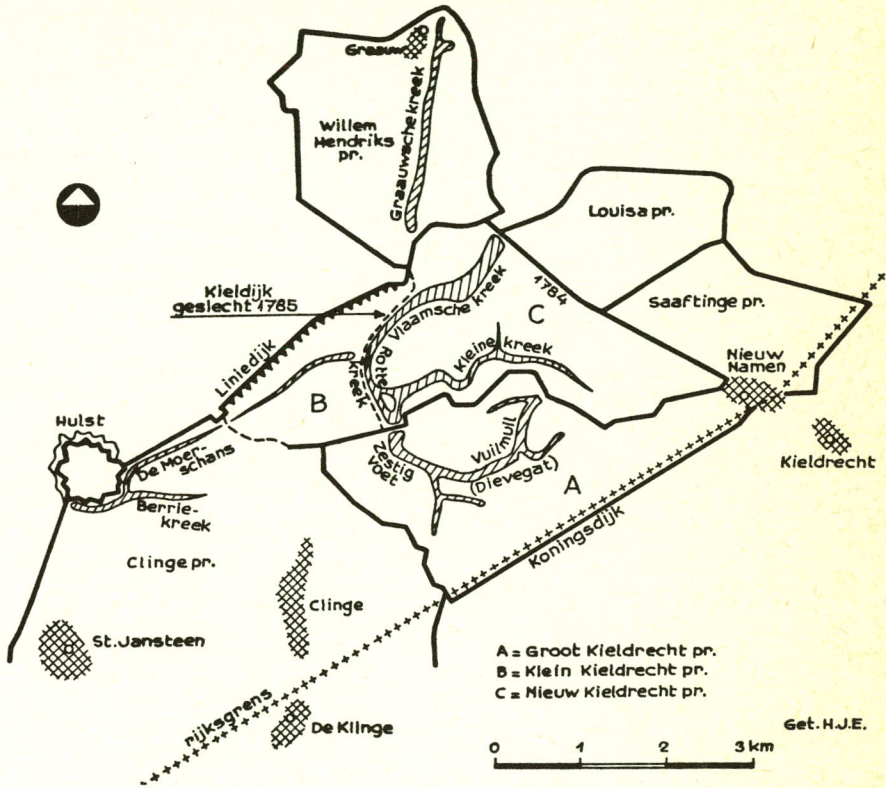

fig. 73. De binnengedijkte geulen en kreen in de Kieldrecht-polders en omgeving.

Zes jaar na het sluiten van de Munsterse vrede was in 1654 de eerste Kieldrecht-polder herdijkt met een dijk waarbij de geulen „Zestig Voet” en „Vuilmuil” waren afgedamd. De meermalen genoemde stormvloed van 1682 liet de Kieldrechtgronden niet ongemoeid; een tijdelijke overstroming volgde. Bij de herdijking werd tevens de Kieldijk aangelegd, zodat sindsdien de Groote Kieldrecht-polder (nr 203) — 598 ha — en de Kleine Kieldrecht-polder (nr 204) — 200 ha — twee aparte polders zijn. Bij de grensvaststelling in 1664 kwam een groot deel van de Groote Kieldrecht-polder bij Oostenrijks Vlaanderen. Langs de grens werd tussen het vm. fort Bedmar en Nieuw Namen door de Spanjaarden de Koningsdijk

aangelegd, vermoedelijk uit vrees voor de Nederlandse gewoonte om in geval van oorlogsdreiging een aantal polders te inunderen. Ten noorden van de Koningsdijk bleef de polder van Groot Kieldrecht op „Staaten Bodem”, ten zuiden daarvan op „Konings Bodem”; laatstgenoemd gedeelte hoort thans bij het Land van Waes in België.

**Nieuw
Kieldrecht**

Afdamming van de overige krekken (Vlaamsche kreek, Rotte kreek en Kleine kreek) vond plaats toen in 1686/87 een dijk werd gelegd van Nieuw Namen naar de zuidoosthoek van de toen tegelijkertijd herdijkte Willem Hendrikspolder. Die bedijking kreeg de naam Nieuw Kieldrecht-polder (nr 205) — 521 ha —. Nog eenmaal nam het zeewater bezit van de gronden in Kieldrecht bij de niet eens zo zware stormvloed van 1687; de „verse” zeedijk zal nog niet voldoende „gezet” geweest zijn en brak door, zodat de genoemde krekken hun loop weer terug vonden. Alleen Groot- en Klein Kieldrecht werden spoedig herdijkt. Nieuw Kieldrecht bleef „drijven”, bijna een eeuw lang, tot in 1784 een definitieve herdijking plaatsvond. Men sprak ook van de nieuwe polder van Aremberg; de graaf van Aremberg was nl. eigenaar geworden van de heerlijkheid van Kieldrecht. De scheidingsdijk tussen Nieuw- en Klein Kieldrecht werd volgens een kaart (fig. 18, p. 38) in 1785 geslecht. De genoemde krekken in de Kieldrecht-polders zijn de „levende getuigen” van de worsteling met het Scheldewater en vormen voor de Clingse hengelaarsvereniging dankbare objecten om daar hun sport te beoefenen, (mits de watervervuiling beperkt blijft).

§ 17. DE SAAFTINGE POLDERS — 206 t/m 211 — Q.

Onder de Saaftingepolders verstaan we de zes polders, die na 1800 in het verdronken land van Saaftinge zijn bedijkt, zie fig. 74.

**Saaftinge-
polder,
Louisepolder
en Prosper-
polder**

Een groep personen onder leiding van N. J. Blémont, president van het crimineel gerechtshof en A. G. M. Beyens, president van de arrondissementsrechtbank, beiden te Gent, hadden van het Franse gouvernement concessie gekregen om „alle schorren van de Brakman tot het Vlaamse Hoofd voor Antwerpen”¹⁴⁰) te bedijken. Deze zgn. compagnie Blémont werkte samen met de in par. 10 genoemde compagnie Ottevaere. Men begon in de meest zuidelijk gelegen hoek bij Nieuw Namen, waar door de compagnie Blémont in 1805 ong. 286 ha schorren werden ingepolderd; van de bedijking, die de naam Saaftingepolder (nr 206) kreeg, ligt 18 ha op Belgisch gebied. De polder maakt deel uit van het Groot Waterschap der Verenigde Polders van het Land van Waas (B.) en behoorde in het begin van deze eeuw nog aan de Prinsen van Aremberg, maar sinds de dertiger jaren (1934/36) berust het eigendomsrecht bij de N.V. Administratie en Beleggings Maatschappij „Den Eik” te 's Gravenhage.

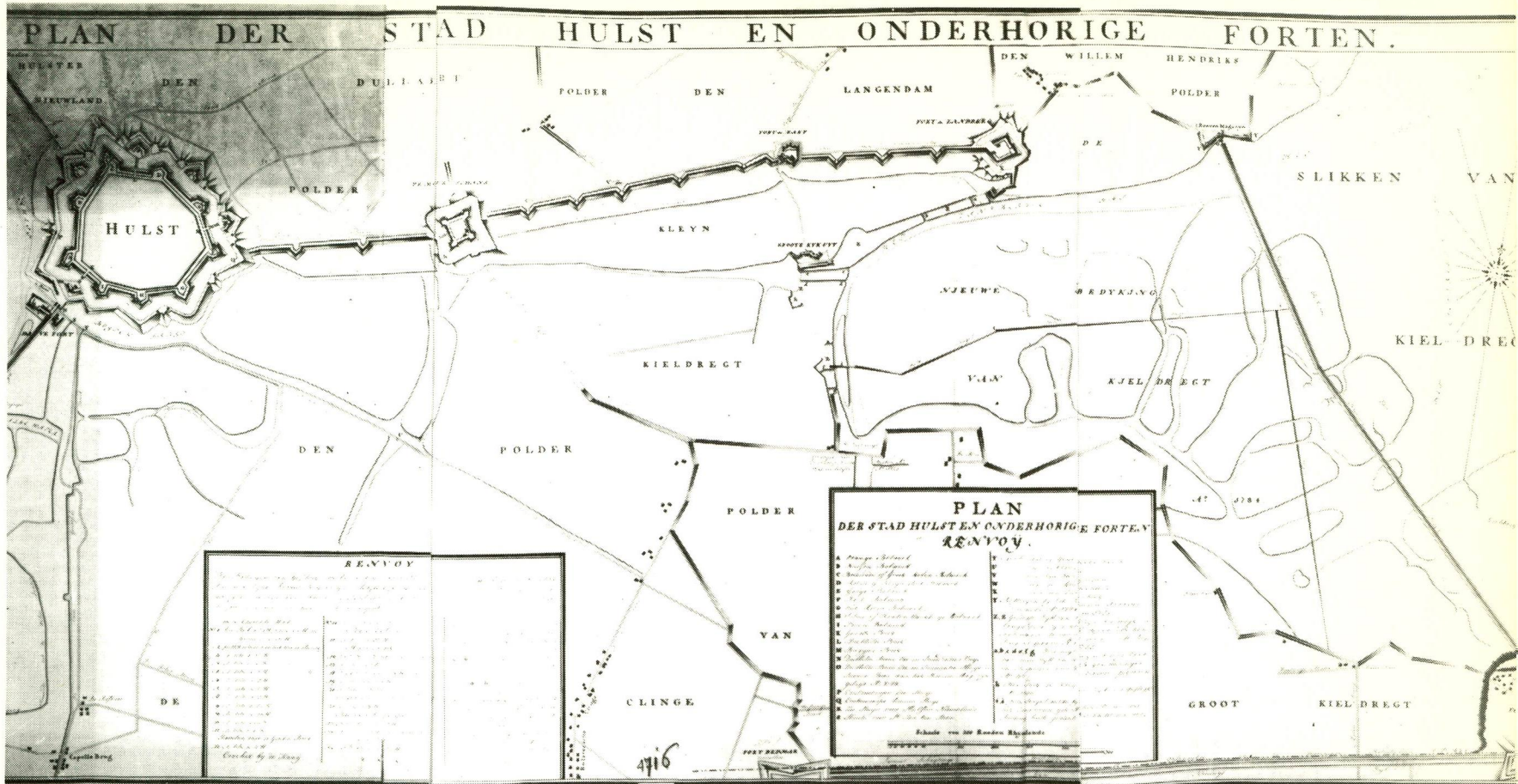

fig. 72.

De Kieldrecht polders tussen Hulst en Nieuw-Namen op het eind van de 18e eeuw met een „plan der stad Hulst en onderhorige fortén”.

Ten noorden van Kieldrecht had de hertog van Aremborg een groot deel van Saaftinge en ook de heerlijkheid van Kieldrecht in eigendom verkregen. De hertog stelde een nota op, waarin het belang van bedijking van de overstroomde landen voor de verdediging van het land van Hulst werd uiteengezet. Dat had tot resultaat dat op 13 juli 1846 octrooi werd verstrekt voor het bedijken van ong. 1350 ha schorren van de familie van Aremborg. Het gevolg was dat in 1847 tot stand kwamen de Louisapolder (nr 207) — 253 ha — en de Prosperpolder (nr 208) — 1100 ha —; genoemd naar Prosper Louis d'Aremberg. Van de Prosperpolder ligt ongeveer de helft (533 ha) op Belgisch gebied. Het toezicht op de bedijkingen van de familie van Aremborg had destijds de rentmeester Louis Gustave Goossens, burgemeester en notaris te Calloo.¹⁴¹⁾

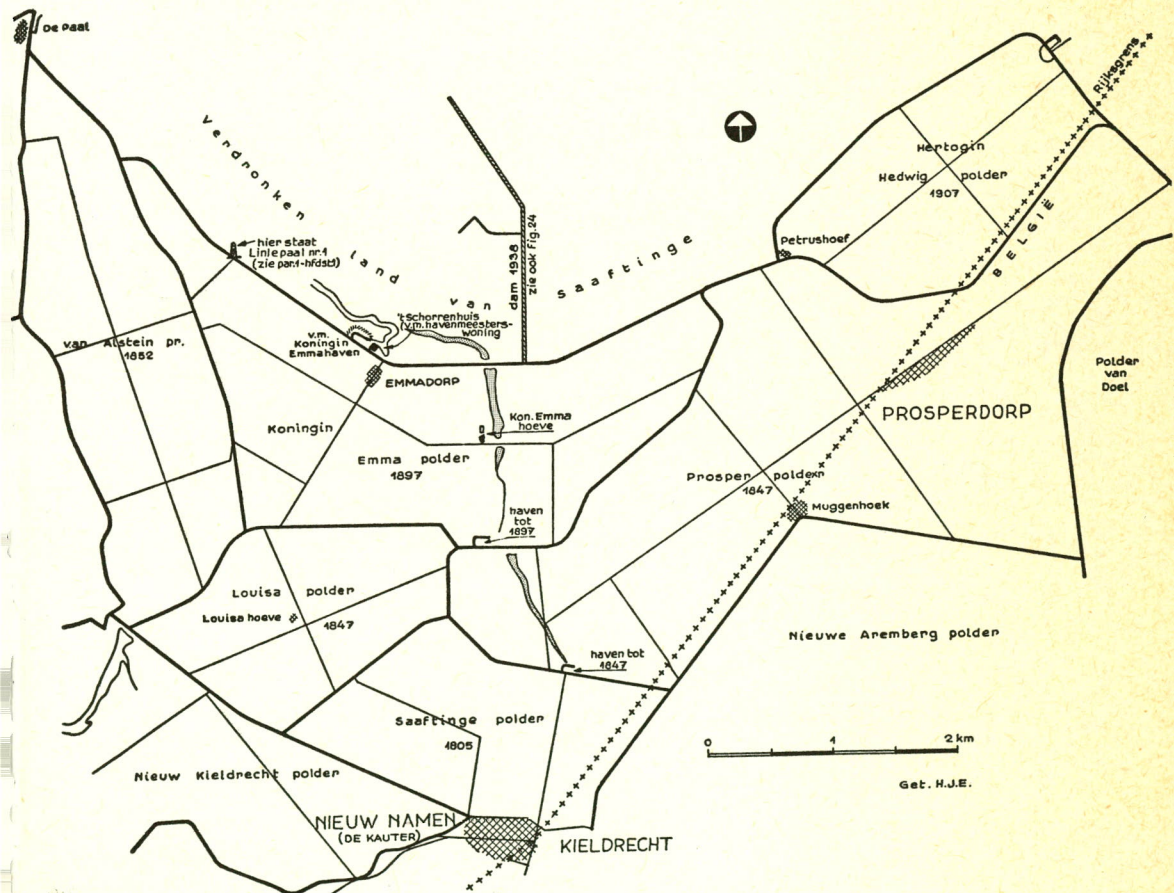

fig. 74. Zes polders in het Land van Saaftinge bedijkt tussen 1804 en 1908 (totaal 2430 ha, zonder Belgisch gebied). De haven van Nieuw Namen werd bij die inpolderingen telkens rivierwaarts verlegd; de laatste is de dichtgeslibde Koningin Emmahaven.

De Prosperpolder behoorde aanvankelijk tot de zgn. polders „mixtes of limitrophes”,¹⁴²⁾ wat inhield dat het Algemeen reglement voor de polders en waterschappen in Zeeland en het Reglement van politie voor de polders en waterschappen in Zeeland er niet op van toepassing waren. Toen er in de jongste dertiger jaren sprake van was dat het eigendomsrecht der poldergronden niet meer in één hand zou blijven, werd met het oog op de waterstaatkundige belangen de wens geuit dat een waterschap werd opgericht.

Op 20 februari 1935 richtte de toenmalige eigenares van de Prosperpolder (Ned. ged.), de N.V. Mij tot exploitatie van onroerende goederen „Huis en Haard” gevestigd te St Jansteen, zich tot het College van de Provinciale Staten in Zeeland, met het verzoek de oprichting te willen bevorderen van een waterschap over de aan die N.V. toebehorende gronden, welke tezamen vormden het op Nederlands grondgebied gelegen gedeelte van de internationale Prosperpolder.

De K.B. van 7 oktober 1935 werd goedgekeurd de oprichting van het waterschap Prosperpolder (Nederlands gedeelte). De eerste en laatste dijkgraaf was P. V. M. Vercauteren te Clinge, die deze functie vervulde van 1936-1965 toen de Prosperpolder bij het waterschap Hulster Ambacht werd ondergebracht.

**Van
Alstein-
en Koningin
Emma-
polders**

In het noordwesten van Saaftinge werden in 1852 enkele honderden ha van de Graauwse schorren bedijkt. De daardoor ontstane polder — de Van Alsteinpolder (nr 209) — 434 ha — werd genoemd naar één van de bedijkers. Van de toen aangelegde ong. 4,5 km lange zeedijk behoort thans nog ruim 1 km lengte tot de hoofdwaterkering.

In 1890 werd een aanvraag ingediend voor bedijking der schorren, gelegen voor de polders Van Alstein, Louisa en Prosper. Het eigendomsrecht berustte deels bij de Staat der Nederlanden en deels bij de familie Van Aremborg.¹⁴³⁾ Eerst in 1896 werd vergunning verleend tot bedijken van ong. 508 ha schorren als bovenbedoeld. Eind 1896 vond de aanbesteding van het bedijkingswerk plaats; de eerste aanbesteding lukte niet, inschrijvers hadden voorwaarden op hun biljetten gesteld zoals: „een bedrag van f mits art. 17 in par. 33 van het bestek vervalt” enz. Een herbesteding volgde; van de 17 inschrijvers kwam de combinatie C. v. d. Hooft te Terneuzen en C. de Wilde te Kattendijke als laagste met een bedrag van f 296.200 uit de bus. Zij voerden het werk voor die prijs uit onder directie van de Domeinen. In 1897 werd de bedijking voltooid. De polder kreeg de naam Koningin Emmapolder (nr 210) — 599 ha — naar H.M. de Koningin-Regentes.

**Hertogin
Hedwig-
polder**

In 1902 werd door A. T. Rottier te St Jansteen, als gemachtigde van de gezamenlijke eigenaren van schorren en slikken voor de Prosperpolder in de Westerschelde, in het Verdrongen Land van Saaftinge onder de

Nederlandse gemeente Clinge en onder de Belgische gemeenten Doel en Kiendrecht vergunning verzocht tot het bedijken van ongeveer 316 ha van deze buitengronden.¹⁴⁴)

De vergunning werd verstrekt bij K.B. van 17 februari 1903 o.a. onder de voorwaarde dat op Belgisch grondgebied langs de Nederlands-Belgische grens een waterkerende kade zou worden aangelegd en onderhouden. De bedijking, die in 1904 werd aangevangen, kwam, mede door enige uitbreiding der werken, eerst in 1907 gereed. Deze jongste Saaftingepolder, ontstaan uit de in 1584/85 verdronken polders Casuweelsche Moer, Leyspolder en Doelpolder, kreeg de naam Hertogin Hedwigpolder (nr 211) — 316 ha —. Ongeveer 304 ha hoort tot Nederlands en ca 12 ha tot Belgisch gebied. Met deze inpoldering was een eind gekomen aan de herwinning van het verdronken land van Saaftinge.

§ 18. DE POLDERS VAN STOPPELDIJK EN CAMBRON

— nrs 212 t/m 216 — R.

Naast de activiteiten van Ter Duinen in het noorden, van Ter Doest in het oosten en van Baudeloo in het zuiden waren de monniken van de abdij Cambron in het westen van het later zogenoemde Hulsterambacht aan het inpolderen begonnen.

De Cambronse broeders uit de Henegouwse abdij hadden op aanmoediging van gravin Johanna van Vlaanderen zich in 1223 gevestigd op de schorren van het oude Stoppeldijk ten zuidwesten van de Saxvliet — de toenmalige haventoeegang naar Hulst —. Er ontstonden door hun toedoen een serie polders zoals: Hofipolder (waarin het hof Stoppeldijk was gelegen), Santpolder, Nieulant, den Suiden Havinck, Nieuwen Havick, Zoot Wael, de Zootpolder, Scharlaken, Casteel, Cleyn Copwyck, Haeyken, Schreydyck, Weelden, Strihee, Poucke, Groot Copwyck en Baeyaartpolder (zie fig. 68, p. 149). Al deze gronden kwamen door overstromingen en oorlogsinundaties met de zee gemeen te liggen; 1584/85 waren daarbij de grootste rampjaren.

Eerst tegen het eind van de tachtigjarige oorlog was men in staat een groot gebied te herwinnen. Op 10 mei 1643¹⁴⁵) werd door de Staten Generaal octrooi verleend aan Benedictus van Munster, proost van St Willibrord en aan zijn vier broers om in de omgeving van Stoppeldijk een partij schorren te herdijken. In 1644/45 ontstond zodoende de huidige Stoppeldijkpolder (nr 212) — 1297 ha —; ruim 11 km zeedijk moest er voor worden aangelegd. Merkwaardig is daarbij het rechthoekige dijstracé in het zuidoosten; het houdt waarschijnlijk verband met het toen nog door de Spanjaarden bezette Hulst (in 1645 bevrijd). In het westen grensde de polder aan het toenmalige Hellegat, de latere haventoeegang

Stoppeldijk-
polder

naar Hulst. De reeds lang verzande vroegere haventoeegang (Saxvliet) was door de bedijking van Stoppeldijk geheel van het buitenwater afgesloten.

In het centrum van de polder ontstonden de dorpen Boschkapelle en Rapenburg. Verder vindt men een aantal buurtschappen als Luntershoek, Saswijk, Stoppeldijkse veer en Campen, alsmede enkele poldergebieden met namen als Ruischende Gat, Schapershoek, Keizerrijk, Kamperhoek en Vogelfort, waar enkele woningen staan of stonden.

Cambron- en
Hulster-
nieuwland-
polders c.a.

Na de vrede van Munster in 1648 duurde het nog tot 1707 eer men ten zuidoosten van Stoppeldijk de herdijking van de geïnundeerde landen weer ter hand nam. Uit een partij schorren (het verdronken land van Cambron) tussen Stoppeldijk en Hulst werden in dat jaar de Groot Cambronpolder (nr 213) — 342 ha — en de Hulsternieuwlandpolder (nr 214) — 342 ha — bedijkt. Het noordoostelijk deel (26 ha) van deze polder staat ook bekend als Oversprong van de Havenpolder (nr 192a). In fig. 75, p. 167 is een kaart van 1772 gereproduceerd, waarop enkele toen nieuwe bedijkingen (nrs 212, 213, 215 en 216) voorkomen met aanduiding van een aantal oude polderbenamingen. Wat Hulsternieuwland betreft, adviseerde reeds in 1698, Menno, baron van Coehoorn, die van 1701-1704 gouverneur van Staats Vlaanderen was en te Hulst woonde, om de bedijking van het Hulsternieuwland zo uit te voeren, dat de zuidelijke dijk over ongeveer 750 m recht op het noordwestelijk ravelijn van de vesting Hulst zou aanlopen.¹⁴⁶⁾ In het terrein is te zien dat dit inderdaad gebeurd is.

Bij octrooi van 9 oktober 1753 werd vervolgens de Havikpolder (nr 215) — 161 ha — aangewonnen. Met de Kleine Cambronpolder (nr 216) — 70 ha —, die in 1770 werd bedijkt, was het gebied van Stoppeldijk en Cambron vrijwel herwonnen.

§ 19. POLDERS TUSSEN HULST EN APPELZAK

— nrs 217 t/m 222 — S.

Absdale-
polder

Hulst grenst in het westen aan het land van Absdale, dat naar wordt gezegd „uit de moeren van Hulst” bedijkt was. Inundaties bleven het land van Absdale niet bespaard; in 1585 herdijkt, onder water gezet in 1596, beverst (= van een kade voorzien) in 1617 en in 1672 geïnundeerd om de Fransen tegen te houden, daarna nog enkele malen drooggelegd en overstroomd werd de Absdalepolder (nr 217) — 727 ha — in 1789 voor goed herdijkt. Daar de gronden van Absdale vrij hoog zijn gelegen bleven de inundaties beperkt tot het dras zetten der laagst gelegen landen. Het is mogelijk dat op de hoge gedeelten, waar ook enige stelbergen lagen, de exploitatie der gronden voortgang heeft kunnen vinden.¹⁴⁷⁾

Riet- en
Wulfsdijk-
polder

Ten westen van Absdale liggen de gronden van Riet- en Wulfsdijk,

eertijds bekend als Zoot Wael en de Zootpolder. Deze namen wijzen erop dat dit gebied laaggelegen, zout en moerassig was. In 1586 geïnundeerd zal het land er niet beter op zijn geworden. Bij de bedijking of herdijking, die gelijk met de inpoldering van Absdale in 1789 plaatsvond werd dan ook een waterrijke polder gewonnen; binnen zijn dijken bleef zelfs een eiland bestaan, het zgn. Groot Eiland, vroeger ook Volderseiland genoemd, naar de toenmalige eigenaar familie De Volder te Gent. De Riet- en Wulfsdijkpolder (nr 218) — 996 ha — kon door afdamming van de naar Hulst en Axel stromende geulen resp. bij Luntershoek en bij Kijkuit met betrekkelijk weinig bedijkingswerk worden gerealiseerd. Bij Luntershoek werd het Hulstersas gebouwd om de schepen vanuit het Hellegat toegang tot de haven van Hulst te geven.

Maar met laatstgenoemde afdamming van 1789 was in feite ook de bedijking van het (laatste) vaarwater naar Hulst — het Hellegat — begonnen. Men heeft de aanslibbing tegen Riet- en Wulfsdijk ongeveer een halve eeuw afgewacht. Toen werd in 1843 een aanvraag ingediend voor bedijking van een partij schorren in het Hellegat, waarbij gesteld werd dat de noordelijke afdamming niet verder mocht reiken dan het toenmalige Stoppeldijkse veer. De schorren waren eigendom van de Burgerlijke Godshuizen van de stad Gent, die bij besluit van President Raden en Rekenmeesteren der Domeinen op 22 september 1820 in hun eigendomsrecht waren bevestigd.¹⁴⁸⁾ Bij K.B. van 7 september 1843 werd octrooi verleend voor het bedijken van een gedeelte van de aangewassen schorren. Het leggen van een dijk dwars door het Hellegat nabij het Stoppeldijkse Veer werd op 22 oktober 1845 aanbesteed voor f 19.500. Eén der voornaamste opdrachtgevers was toen de familie W. Seydlitz te Hulst. De bedijking, die in 1846 gereed kwam, kreeg de naam Catharinapolder (nr 219) — 413 ha — naar Catharina Seydlitz, dochter van bovengenoemde familie. In de polder is ook een Catharinastraat en een Catharinahoeve.

**Catharina-
polder**

Daarna ging kennelijk het aanslibben sneller. Bij K.B. van 15 augustus 1855¹⁴⁹⁾ werd concessie verleend voor het bedijken van een aangrenzend schorgedeelte. De bedijking — in 1860 aanbesteed voor f 106.699 kwam in 1861 gereed en kreeg de naam Willem III polder (nr 220) — 235 ha —, naar de toenmalige koning van Nederland (1849-1890).

**Willem III,
Van Lijnden
en Hellegat-
polders**

In 1876 werd door het bestuur der Domeinen een volgende bedijking in het Hellegat aanbesteed; de aannemingssom was f 53.500, waarvoor bijna 800 m zeedijk (een afdamming) moest worden gemaakt. Het resultaat werd de Van Lijndenpolder (nr 221) — 174 ha —, genoemd naar mr R. W. baron van Lijnden, die van 1860 tot zijn overlijden in 1876, commissaris des Konings in Zeeland was.

In 1926 werden de laatste schorren in het Hellegat van het buitenwater

afgesloten. De Provinciale Staten van Zeeland besloten op 21 december 1926 tot oprichting van een polder over die bedijkte gronden, en gaven daaraan de naam Hellegatpolder (nr 222) — 132 ha —. „Waar land werd zee en zee werd land” was hier letterlijk — evenals trouwens voor een groot deel van Zeeuwsch Vlaanderen — van toepassing. Het voor de Hellegatpolder resterende geultje is nog enkele tientallen jaren onder de naam „Appelzak” blijven bestaan (zie ook par. 1, hoofdstuk I).

§ 20. ST JANSTEEN-, WILDELANDEN- EN FERDINANDUS-
POLDERS — nrs 223 t/m 229 — T.

St Jansteen-
polder

Ten zuiden van Hulst ligt St Jansteen, dat door de grensvaststelling van 1664 bij Nederland werd gevoegd. Reeds in de middeleeuwen was sprake van „de Baronnie van St Jansteen”. Met de Franse overheersing, toen veel nieuwe gedachten hun intrede deden, werd de titel van baron van St Jansteen afgeschaft. De oostelijke grens van de Baronnie met het Hulsterambacht is in fig. 76, p. 168 aangegeven; aan de zuidzijde was de grens met het tegenwoordige Belgische Land van Waes reeds in 1552 nauwkeurig bepaald.¹⁵⁰⁾

Vanwege het feit dat de gronden ten zuiden van St Jansteen deels uit hoge zandgronden bestaan, de verkaveling nog een „lappedeken” is en ten oosten grenzen aan de hoog gelegen Clingepolder, waarin eveneens de oude verkaveling nog bestaat ligt het voor de hand aan te nemen dat St Jansteen niet zo intensief van de overstromingen en inundaties te lijden heeft gehad als vele andere polders. In het oosten vormden de kaden van de daar toen gelegen Oude Gentse Vaart tevens een barrikade voor het buitenwater. Niettemin werd het nodig geoordeeld in het noordwesten tussen St Jansteen en de buurtschap Heikant een dijk aan te leggen, om overstroming bij stormvloeden uit het noordwesten te voorkomen. Mogelijk zal dat reeds gebeurd zijn vóór 1585; toen werd nl. het aangrenzende Absdale voor de eerste (?) maal herdijkt. In ieder geval de bedijking, genoemd St Jansteenpolder (nr 223) — 454 ha — kan als oude poldergrond worden geboekstaafd.

Rieden- en
Wildelands

Ten westen van de St Jansteenpolder lag tussen de buurtschap Heikant en het dorp Koewacht eertijds een strook niet ontgonnen zandgronden, — „De Wilde Landen van Stekenen” (zie fig. 17, p. 37) — thans een polder bekend onder de naam Wildelands (nr 224) — 104 ha —, Rieden (nr 225) — 20 ha — en Oud Karnemelk (nr 226) — 28 ha —, die omstreeks 1600 en 1662 van dijken zouden zijn voorzien. In fig. 77, p. 185 is de situatie van een dezer polders, daar genoemd „den Rietpolder” (i.p.v. Rieden) aangegeven. Ten westen van Koewacht werd daar in 1698 nog 323 ha aan toegevoegd, waaraan de naam Nieuw Karnemelkpolder (nr 227) werd gegeven.

Op een „kaart van de bedijking der schorren tussen Hulst en Sas van Gent” van omstreeks 1790 vonden we de aantekening „doorgestoken in 1784”, „herdijkt 1787”, een bewijs dat de betreffende landen deelden in het lot dat een groot deel van Zeeuwsch Vlaanderen heeft ondergaan.

Ten noorden van de Wildelanden lag eertijds een oude bedijking — de Ferdinanduspolder —. Dijkdoorbraken veroorzaakten meermalen overstromingen maar werden gevolgd door herdijkingen. In 1700 o.a. heeft een herdijking plaats gehad.¹⁵¹⁾ Vervolgens gaven de Staten Generaal in 1714 vergunning om de onder hun gebied gelegen gronden waaronder de Ferdinanduspolder te herdijken. Vanwege een conflict met de Staten van Zeeland werden toen niet alle gronden herdijkt, zie fig. 78, p. 185. Op die afgebeelde kaart is sprake van de „noordzijde van den Ferdinanduspolder” en van de „zuijtzijde van den Ferdinanduspolder”, beide delen gescheiden door een tragelijk aangeduid met de letters c-d. De kreek, die beide delen scheidde heet op die kaart „Guapers gad”, kennelijk een verbastering van „Kwaadpaardsgat” zoals is aangeduid op andere kaarten.

Voor de „buiten gebleven schorren, blikken en slikken” van de Ferdinanduspolder werd in 1776 aan de eigenaars vergunning verstrekt voor bedijking. De inpoldering — het leggen van een ca 900 m lange dam — geschiedde onder toezicht van opzichtergeneraal van 's Lands zeewerken, Teunis Woutersz. van Doeveren en van zijn zoon en opvolger Jacob van Doeveren.¹⁵²⁾ Sindsdien spreekt men van de Groot- of Oud Ferdinanduspolder (nr 228) — 593 ha — en van de Klein of Nieuw Ferdinanduspolder (nr 229) — 103 ha —. De inundatie van 1784 ter beveiliging van Axel was de laatste; de herdijking van beide polders in 1787 was definitief.

§ 21. DE BEOOSTEN BLIJPOLDERS — nrs 230 t/m 234 — U.

Bovengenoemde tussen Axel en Koewacht gelegen polders ontlenen hun naam aan een oude stroom de Blyée, Blide of Blyde, een vaart van Axel naar Gent.¹⁵³⁾ Ze vormen een deel van het land van Axel — Axeler Ambacht —, één van de Vier ambachten in Oost Zeeuwsch Vlaanderen. Nadat het land meermalen overstroomd was hadden daar op het eind van de 16e eeuw nogmaals grote veranderingen plaats door stormvloeden en oorlogshandelingen. Het land van Axel werd generaliteitsland, maar werd als deel van het Committimus (besluit R. v. State 13 augustus 1588) door gecommiteerde Raden van Zeeland beheerd.

Reeds tijdens het Twaalfjarig Bestand werd een groot gebied herdijkt. Eén in 1595 en nogmaals één op 27 december 1597 door de Staten Generaal verstrekt bedijkingsoctrooi was op niets uitgelopen vanwege de nabijheid der Spanjaarden in Hulst. Zo waren de bedijkers in 1596 met

**Ferdinandus-
polders**

**Oud
Beoosten
Blij bezuiden
polder**

herdijking begonnen en waren daarmee al zover gevorderd dat nog slechts één kreek moest worden gedicht waarvoor reeds voorbereidingen waren getroffen. Tijdens het beleg van Hulst werd één der dijken — de groene dijk — doorgestoken zodat er nieuwe stroomgeulen ontstonden; de bedijkers hadden reeds f 40.000 uitgegeven. Met een opnieuw op 4 juli 1612 verstrekt octrooi had men meer succes. Ten zuiden van de vroegere Blyée werd toen de Oud Beoosten Bly bezuidenpolder (nr 230) — 500 ha — bedijkt. Gezien zijn ligging is de zuidelijke dijk kennelijk één der overgebleven dijken van het oude Vlaamse land. Alleen de noordelijke dijk werd aangelegd en werd onderdeel van een verdedigingslinie. Men kan er nog de plaatsen terugvinden van de forten St Joseph, St Jacob, St Livinus, St Nicolaas en St Andries, zie fig. 79, p. 186, waarop ook de schorren van St Marc, van de Verkensputten, van Moncado, van Reygersbos, van St Anna en van Absdale en St Jansteen zijn aangeduid.

**Beoosten Blij
benoorden-
polder**

Na de vrede van 1648 bleef Axeler Ambacht grotendeels onder het gebied der Staten. De bedijkingsactiviteiten kwamen toen, evenals elders in Zeeland, op volle gang. Reeds op 6 december 1647 ontving Axel een verzoek van diverse „portionarissen” in de schorlanden gelegen in Beoostenblij om aan hen octrooi te verlenen deze schorren, „benoorden de guelen (geulen) ende noord-oost aen de stadt Axel gelegen”, in 't begin van 1648 te mogen bedijken. Op 11 december 1647 schrijft Tuyll van Serooskercke, „dat de heer Reygersberg morgen naar Den Haag gaat om „over deze dijkage te spreken”.¹⁵⁴) Enkele jaren later (1652) kon men het volgende bericht lezen:

„dat opgeroepen worden in het schuttershof van den voetboog te Middelburg, op „3 januari 1652, al degenen die gerechtigd zijn in de schorren of verdronken landen „ghelegen in Beoosten Blij, benoorden de geule of 't canaal voorbij de stad Axel „loopende”.¹⁵⁵) Gedrukt te Middelburg bij J. Fierens in de giststrate in de Globe.

Aangenomen kan worden dat de bedijking van de zogeheten Beoosten Blij benoordenpolder (nr 231) — 977 ha — het volgend jaar (1653) gereed kwam. Het notulenboek van deze polder begint nl. met 1653.

**Overige
Blijpolders
en Nieuw
Karnemelk**

In 1698 werd ten oosten van de Moerspuijsche watergang — restant van de „Soute Vaart” — 233 ha land aan de „Blijpolders” toegevoegd; „den nieuwen cleenen polder van Beoostenblij, onder Gods zeeghen van desen Jahre 1698... is bedijkt en gemaackt tot eenen vasten koorenlande”.¹⁵⁶) Ter onderscheiding van de bedijkte Blijpolder van 1612 kreeg de nieuwe bedijking de naam Nieuw Beoosten Blij bezuidenpolder (nr 232). Tegelijkertijd werd ten zuiden van de Oud en van de Nieuw Blijpolder, de reeds in de vorige par. genoemde Nieuw Karnemelkpolder (nr 227) van een waterkering voorzien.

Op het eind van de 18e eeuw was het gebied van Axel, Zaamslag, Terneuzen en Hoek tot één omvangrijk eiland uitgegroeid, zie fig. 80,

p. 186. Ten zuiden, zuidwest en zuidoost van Axel was tenslotte een uitgebreid schorren-, slikken- en krekengebied overgebleven. Van west naar oost gezien waren die schorren bekend als de schorren van St Marc, van de Verkensputten of Meulenaarsschorren, de St Jacobsschorren, de schorren van Moncado, van Reygersbos en de schorren van St Anna, (zie fig. 79). Hier en daar kwamen op die schorren enkele stelbergen voor zodat exploitatie door beweiding met schapen kon plaats vinden. Tussen de schorren door slingerden zich een aantal krekken en geulen o.a. het „Canaal (van Axel) naar St Jacob”, de Bogtkille, de Grootte Steile Kille, het St Andriesgat, de Eilandkreek, het Oude Diep en de Schuytkille.

Op 16 september 1766 gaven de Staten van Zeeland octrooi aan Johan Fred. Thierens, om de schorren enz. bekend als de Verkensputten en de schorren van Moerspui enz. te bedijken met o.a. de bepaling dat de „diepte voor Axel” bewaard moest blijven.¹⁵⁷) De bedijking van de „Verkensputten” stagneerde door meningsverschillen tussen de Staten-Generaal en de Staten van Zeeland en later met de stadsregering van Axel over het vaarwater naar die plaats. Het is niet duidelijk of de dijk, waarvan men op oude kaarten slechts fragmenten terugvindt, ooit voltooid is geweest. De bedijking van de schorren van Moerspui ging wel door, zie volgende par.

Ondertussen kwamen andere plannen tot uitvoering. Tussen Hulst, Axel en Sas van Gent lagen grote overstroomde gebieden waarvan in 1789 Absdale en Riet- en Wulfsdijk was bedijkt (zie par. 19 van dit hoofdstuk). Daarmee was in feite Hulster Ambacht met Axeler Ambacht verbonden en was het gebied Axel-Zaamslag-Terneuzen-Hoek, eiland af. De toenmalige zeedijk vanaf Luntershoek door het Hellegat was de eerste afdamming. De dijk genaamd „Derde Verkorting” tussen het v.m. fort Kijkuit en de Oud Ferdinanduspolder was de tweede verbinding met Hulsterambacht.

Toen in 1790 tussen Zwartenhoek en de Axelsche Sassing, de tegenwoordige Sasdijk werd aangelegd was één der grootste bedijkingen in Zeeland en de grootste in Oost Zeeuwsch Vlaanderen tot stand gebracht. Het is de Beoosten en Bewesten Blijpolder (nr 233) — 1950 ha —. De hierbovengenoemde omstreden schorren van „Verkensputten” c.a. kwamen door de bedijking van 1790 in het zuidwesten van Beoosten en Bewesten Blij te liggen en vormen sindsdien met deze polder één „dijkage”. Dat deel staat bekend als Kanisvliet Buitenpolder (nr 234) — 332 ha —.

Als overzicht volgt hieronder een staatje met de acht grootste polders in Zeeland.

volg nr	polder	oppvl in ha	opmerkingen
1	Walcheren	17719	
2	Brede Watering Bew. Yerseke	9659	De nrs 1, 2, 3 en 4 zijn elk mogelijk één dijkage geworden door afgraving van binnendijken.
3	Schouwen	9153	
4	Vier Bannen v. Duiveland	2270	
5	Generale Prins Willempolder	1974	
6	Beoosten en Bewesten Blijpolder	1950	ontstaan deels door herstel van doorgestoken dijken.
7	Poortvliet en Malland	1747	ontstaan door het leggen van twee dammen.
8	Oud Noord-Bevelandpolder	1731	twee polders onder één dijkage.
			ontstaan door het leggen van een ringdijk (polder was oorspronkelijk groter).

§ 22. DE KANISVLIET- EN MOERSPUIPOLDERS

— nrs 235 t/m 245 — V.

Verschillende watervloeden hadden in gebied V (fig. 36 en 37) reeds hun tol opgeëist, toen Prins Maurits in 1586 opdracht gaf tot uitgebreide inundaties in Oost Zeeuwsch Vlaanderen i.v.m. de verdediging van het Zeeuwsvlaamse land. Van de oude Westdorpepolder bleef niets anders over dan de Graaf Jansdijk (tussen Sas van Gent en Zwartenhoek), ook wel genoemd Gemeenelandsdijk, aan beide zijden door het water bespoeld. Dat duurde tot 1610. Een blik op de gereproduceerde kaart van fig. 81, p. 203 geeft een indruk van de situatie rond Sas van Gent, zoals die omstreeks 1700 was. De bedijkingen in dit gebied zijn vanuit de toenmalige Spaanse Nederlanden aangevat. De werkzaamheden begonnen ten noordoosten van Sas van Gent tijdens het Twaalfjarig Bestand. De vroegere ambachtsgerechtigden lieten toen overigens de gronden voor wat ze waren zodat de daar gelegen schorren met veel voorrechten aan het kapittel van de Onze Lieve Vrouwekerk te Antwerpen¹⁵⁸) werden afgestaan.

**Autriche-
polder**

Op octrooi van maart 1617 van Albertus en Isabella van Oostenrijk werd door de Antwerpse kanunniken in 1620 de Autrichepolder (Oostenrijkpolder, nr 235) — 568 ha — herdijkt uit de geïnunderde landen van Westdorpe. In fig. 81, p. 203 is de polder (daar genoemd Austrissenpolder) aangegeven. Met deze herdijking had men in dat deel van Zeeuwsch Vlaanderen weer „vaste grond onder de voeten”. Het nieuwe Westdorpe verrees weldra als dijkdorp langs de genoemde Graaf Jansdijk. In 1626 verkocht het Antwerpse kapittel de ambachtsrechten aan François Dinghens. Daarna worden verschillende eigenaren vermeld zoals Anthonie Seys, Johan Stringnaerts, Guillam Alvarez (in 1738 als ambachtsheer van

Westdorpe genoemd), Pieter Alvarez en Pieter Geene (1790-1832). In de Franse tijd vervielen de meeste ambachtsrechten.

Aan de noordwestzijde van de Autrichepolder waren enige schorren (de Papeschorren) onbedijkt gebleven, waarvoor de Staten-Generaal op 28 april 1700 een bedijkingsoctrooi verleenden. Het bedijkingsjaar van de toen ontstane (Oud) Papeschorpolder (nr 236) — 167 ha — staat evenwel vermeld als zijnde 1711.¹⁵⁹) Brand noemt 1702 als jaar van bedijking. Men vermoedt dat de naam verband houdt met de Antwerpse kanunniken, die de aangrenzende Autrichepolder hadden bedijkt.

Kort na bedijking van de Autrichepolder gaf koning Philips II op 16 april 1627 octrooi tot bedijking der „ingevloede landen tusschen Sas van Gent en den dijk van Selsaete bij het fort St Antonie”. Het werd de St Antoniepolder (nr 237), genoemd naar het gelijknamige fort. De oorlogsomstandigheden vereisten dat ook deze bedijking meermalen onder water werd gezet. Tenslotte vond in 1787 definitieve herdijking plaats, tegelijk met de Kanisvliet Binnenpolder (nr 238), hierna genoemd. Als oostelijke grens van de St Antoniepolder — 77 ha —, kan thans worden beschouwd de landweg, genoemd „Visschers Verkorting”. Een deel van de grote Kanisvlietkreek, die oorspronkelijk buiten de oude polder viel, ligt thans in de St Antoniepolder. De zuidelijke dijk (zuidzijde) vormt een deel van de grens met België. In de zuidwesthoek ligt de buurtschap „De Stuiver” of „de laatste Stuiver”. Ten zuiden van die dijk ligt de Belgische Karnemelkpolder en het Belgische Zelzate.

Op dezelfde kaart van fig. 81 is een bedijkingsproject volgens het tracé **Kanisvliet Binnenpolder** ABCDEFGH getekend. Op 23 april 1650 kreeg kapitein Caspar de Mauregnault, kommandeur van Sas van Gent, octrooi tot bedijking van Kanisvliet. Na een doorbraak bij fort St Marcus in 1653 werd het octrooi in januari 1654 gewijzigd. Het octrooi was door de Staten Generaal verstrekt; zoals meermalen het geval was gaf dit vervolgens verschil van mening met de Staten van Zeeland.

De polder, die van Zuiddorpe gescheiden was door een grote kreek, — de geule van St Marc —, bleef in die vorm geen lang leven beschoren; omstreeks 1700 vond overstroming plaats. Nadat in 1717 reeds een herdijking aan de orde was geweest, kwam deze echter pas in 1787 tot uitvoering als eerste inpoldering van een algemeen herdijkingsplan van de geïnundeerde gronden tussen Hulst, Axel en Sas van Gent. De tegenwoordige Kanisvliet Binnenpolder (nr 238) — 1187 ha — was toen ontstaan; in fig. 82, p. 204 komen de Kanisvlietpolders voor.

Zoals in de paragrafen 19 en 21 is vermeld werden nl. in 1789 Absdale (nr 217) en Riet- en Wulfsdijk (nr 218) bij Hulst en in 1790 de Beosten en Bewesten Blijpolder en de Kanisvliet Buitenpolder ten zuidwesten van Axel bedijkt.

**Zuiddorpe-
polders c.a.**

Ten zuidoosten van Kanisvliet liggen de Zuiddorpepolders. Het oude Zuiddorpe, waaraan de naam van het geslacht der heren van Gistelles verbonden was, ging verloren bij het doorgraven der dijken t.b.v. de beveiliging van het land van Axel.

Op 4 juli 1612 gaven de Staten-Generaal vergunning aan de stadsregeringen van Axel en Terneuzen om Zuiddorpe — en de reeds in par. 21 genoemde Oud Beosten Blij Bezuiden (de Geule) polder — te bedijken. Op de kaart van fig. 81, p. 203 van omstreeks 1625 zien we dan ook vier Zuiddorpepolders bedijkt. Een bestudering van het kaartenmateriaal staft de conclusie dat in het polderland van Zuiddorpe verschillende vroegere polderdijken bewaard zijn gebleven en na de militaire inundaties van de 16e en 17e eeuw telkens zijn hersteld. Op het eind van de 17e eeuw (1698) waren de volgende polders voor de zoveelste maal herdijkt: Zuiddorpepolder (noord. deel, nr 239) — 357 ha —, Zuiddorpepolder (zuid. deel, nr 240), ook wel genoemd Zijpepolder — 225 ha —, Varempepolder (nr 241) — 268 ha — en de Lippenspolder (nr 242) — 42 ha — genoemd naar het geslacht Lippens. In 1699 werd daar nog de Moerbekepolder (nr 243) — 133 ha — aan toegevoegd, nadat op verzoek van de abdis van het klooster ter Hagen in Gent en andere eigenaren door koning Karel van Spanje op 17 juli 1696 octrooi tot herdijking van de landen van Moerbeke was verleend.^{159a)} Deze grotendeels in België gelegen polder vormt een deel van „Oud Zuytdorpe”.¹⁶⁰⁾

**Overslag-
polder en
Moerspui-
polder**

De Overslagpolder (nr 244) — 76 ha — aan de Belgische grens is de meest zuidelijk reikende polder in Zeeland en wordt vermeld als zijnde bedijkt in 1612 en na overstroming herdijkt in 1672. In een request van september 1686 van de gemeene ingelanden van den Overslag onder Oud Zuiddorpe, Axeler Ambacht staat vermeld:

„sedert 1673 zijn hun landen en woningen doorgestoken en geïnundeerd gebleven; „zij hoopten van jaar op jaar herdijking, hetgeen nog steeds niet is geschied, waar- „door zij aldaar zeer onnoozel en miserabel wonen. Dat zij met grote kosten kaai- „dijken hebben aangelegd om hun huizen tegen de wintervloeden te beschermen. „Zij verzoeken vrijdom van alle lasten”.¹⁶¹⁾

Kort daarna is de Overslagpolder herdijkt (1687/89?).

Het Moerspui was een deel van het vaarwater van Axel naar Gent, maar in de 17e eeuw reeds verland. Op een hoog gelegen deel in dat vaarwater was na de doorgraving der dijken ter beveiliging van Axel, kort vóór 1600 het fort Moerspui aangelegd. Toen Hulst in 1645 ingenomen was door Prins Frederik Hendrik werd ook het fort Moerspui met de schansen St Gelein, St Catharina, St Marcus en St Jozef aan de Staten overgegeven; Moerspui bleef rondom in het water liggen.

Zoals reeds in de vorige par. is vermeld gaven de Staten van Zeeland op 16 september 1766 octrooi aan Johan Ferd. Thierens als gemachtigde

van de eigenaren der polders Zuiddorpe (zuiddeel), Varempe, Overslag en een deel van Moerbeke om de schorren bekend als Moerspui en de Verkensputten (zie ook par. 21), grotendeels behorende tot het Committimus en een klein deel behorende tot het land van Waas (Oostenrijks) te bedijken. Zoals in par. 21 gezegd, werd bepaald dat de „diepte voor Axel” bewaard moest blijven. De bedijking van de Moerspui-schorren werd in 1767 tot stand gebracht; het was in feite een afdamming van het Moerspui met de ruim 1 km lange Moerspui-sche dijk. In fig. 83, p. 203 is een bedijkingskaart van de polder afgebeeld. Het restant van de geul is als Moerspui-sche Watergang in de polder terug te vinden. De plaats van het fort is nog als een met struikgewas omkaad stuk bouwland aanwezig. De Moerspui-polder (nr 245) is een internationale polder, met een totale oppervlakte van 295 ha waarvan 41 ha in België is gelegen. Het dijkgraafschap van deze internationale polder werd vele jaren vervuld door een lid van de familie Puylaert nl. van 1915-1938 door B. C. Puylaert en van 1938-1965, toen het Waterschap Axeler Ambacht werd opgericht door M. A. B. Puylaert voor zover het Nederlandse gedeelte betreft. Van het Belgische gedeelte van de Moerspui-polder bleef laatstgenoemde Puylaert (die van 1940-1961 tevens burgemeester van Zuiddorpe was) dijkgraaf tot aan zijn overlijden op 20 januari 1972.

§ 23. POLDERS VAN ALBERT EN ISABELLA

— nrs 246 t/m 254 — W.

Tussen Sas van Gent, Philippine en Boekhoute (België) ligt langs de Nederlands-Belgische grens een poldergebied, dat geïnuundeerd in de 16e eeuw, in de periode 1612 t/m 1848 is herdijkt. Gr. en Kl.
St Albert-
polders

Op een kaart van 1620 — fig. 84, p. 205 — komt voor „de Sancte Albertus polder”, ten noordwesten van Sas van Gent. Het was één van de eerste polders, die uit de overstromde landen werd herwonnen. Aarts-hertog Albertus van Oostenrijk gaf op 9 november 1610 octrooi voor de bedijking der schorren en aanwassen van St Jan onder Asseneder-ambacht. De bedijking, die in 1612 gereed kwam, werd oorspronkelijk genoemd naar deze aartshertog; kennelijk is daar later het predikaat Sint (= heilige) aan toegevoegd. Men spreekt nu van de Groote of Oude St Albertpolder (nr 246) — 943 ha —, in tegenstelling tot de Kleine of Nieuwe St Albertpolder ook wel Sas van Gentpolder genoemd (nr 247) — 72 ha —, die in 1805 door de compagnie Blémont op de schorren aan de noordoostzijde van de Groote St Albertpolder werd bedijkt. Uit bovengenoemde kaart blijkt duidelijk dat de schorren, waarop de Nieuwe polder ontstond, zijn uitgebreid door uitbochting van de „Vaart van Philippine naar het Sas van Gend” (het Sassche Gat) naar het noordoosten.

De verkaveling van de Grootte St Albertpolder was voor die tijd vrij „modern”. Er waren 19 kavels, die waren begrensd door een rechthoekig stel „straeten” met namen als: de corte straete, de langhe straete (thans polderweg 1), de sluusstraete (thans het zeestraatje), de suster straete en de Auen straete, thans bekend als Mariapolderdijk. De geulestraete, die de „Ie en IIe caval” scheidde, deelde tevens de „IIIe, IVe en Ve caval” in tweeën, terwijl de „nieustraete”, de „VIe, VIIe, VIIIe en IXe caval” halveerde. De geulestraete en de nieustraete heten beide thans Vrijstraat. De geulen in de XVIIe kavel zijn de Grote Kil en de Bakkerspoldersbeek. De XIXe kavel in het zuidwesten noemde men ook de polder Smalle land of Smalle Gelande, kennelijk genoemd naar de eertijds daar aanwezige afwateringsgeul en toegangsggeul van het Belgische Assenede (zie fig. 84, p. 205).

Toen in 1664 de grens van Staats Vlaanderen werd vastgesteld, die in 1843 de Nederlands-Belgische grens werd, werd de Grootte St Albertpolder een internationale polder. De grens werd getrokken langs de geulestraete, de nieustraete en de langhe straete, zodat ca 483 ha bij Staats Vlaanderen kwam en ca 480 ha bij de Zuidelijke Nederlanden. Bij een overstroming in 1808 ging aan de noordwestzijde de XVe kavel (20 ha) verloren die later werd herdijkt bij de aangrenzende polder, zodat de Grootte St Albertpolder, Nederlandse gedeelte, thans 463 ha groot is.

Poelpolder

Ten zuidoosten van de Grootte St Albertpolder en ten zuiden van de Graaf Jansdijk ligt de Poelpolder (nr 248) — 134 ha —, die in 1812 door de ingelanden zo werd genoemd.¹⁶²) Het is een oud gebied in de „lage streek van Assenede”, gezien de naam (Poelpolder) waarschijnlijk één van de moerlanden, die in die omgeving veel voorkwamen. Toen in 1549 de vaart van Selzate, naar de plaats waar later Sas van Gent is ontstaan, was gegraven, kwam dit gebied apart te liggen en deelde in de 16e eeuw het lot der meermalen genoemde inundaties. In 1787 gelijktijdig met de herinpolderingen ten oosten van de vaart Sas van Gent-Selzate vond herdijking plaats door afdamming met een kade. De polder is grotendeels in beslag genomen door de industrie van Sas van Gent.

Philippine- en St Pieters- polders

De Stad Philippinepolder (nr 249) — 28 ha —, omvat grotendeels het gebied van de vroegere stad Philippine, die in 1505/06 is gesticht. Ten zuidoosten daarvan lag in de 17e eeuw het „schorre toebehorende den heeren van den Raedt Vlaenderen” — het Raadsherenschor —, dat van de Grootte St Albertpolder was gescheiden door een forse geul, het restant van de toegang naar Assenede in België (zie fig. 84, p. 205). In 1690 werd dat schor, reeds bedijkt in 1663 maar overstroomd in 1682, herdijkt; de bedijking kreeg de naam St Pieterspolder (nr 250). Ten oosten van Philippine brak in 1808 de dijk door, hetgeen tot gevolg had dat bij de herdijking een deel van de St Pieterspolder en bovendien nog 25 ha van de Grootte St Albertpolder verloren ging. Herdijking van 203 ha vond plaats in de huidige vorm; ong. 23 ha bleef onbedijkt. Eerst in 1848 werd ook die schade ongedaan gemaakt; kennelijk waren toen de eerder ontstane geulen verland en konden ze worden afgedamd. Het resultaat was de Verdronken polder (ten zuidoosten van Philippine, nr 251)

— 48 ha —; in feite dus een herdijking van een deel (23 ha) van de St Pieterspolder en van een deel (25 ha) van de Grootte St Albertpolder.

Ten zuidwesten van Philippine liggen de Philippinepolder (nr 252) — 123 ha —, de Grote Isabellapolder (nr 253) — 36 ha — en de Kleine Isabellapolder (nr 254) — 13 ha —, in feite reeds lang bestaande maar in de 17e eeuw herdijkte gebieden. De Philippinepolder, al in het begin van de 16e eeuw door Hiëronimus Laurin bedijkt of herdijkt,¹⁶³) daarna geïnnundeerd, werd in 1700 opnieuw en toen definitief op de zee gewonnen. De Grote en Kleine Isabellapolders werden in 1794 herdijkt; deze poldertjes zijn restanten van de vroegere in 1622 geïnnundeerde Clarapolder (zie de fig. 55 en 56, p. 111). Van de Kleine Isabellapolder werd de zuidwestelijk gelegen dijk in 1964 afgegraven zodat hij nu onder één dijkage ligt met de Clarapolder.

§ 24. DE ZAAMSLAGPOLDERS — nrs 255 t/m 265 — X.

De dijkage van „Saemslach” was omstreeks het midden van de 13e eeuw het eiland Zaamslag geworden; daarna breidde dit eiland zich uit door herdijking in vrijwel alle richtingen, zodat Hulster- en Axeler ambacht verenigd werden. Tijdens de Tachtigjarige oorlog liet Prins Maurits om Axel te beveiligen, dat hij op 17 juli 1586 had veroverd, de dijken doorsteken. Zaamslag verdween zodoende onder de golven. Een in 1610 verleend octrooi om het westelijk deel te herdijken kwam niet tot uitvoering. Waarschijnlijk zaten de Spanjaarden nog te dicht in de buurt: Hulsterambacht was nog bezet gebied.

Nauwelijks was in 1648 de vrede van Munster getekend of Gerard van der Nisse, sinds 1647 ambachtsheer van Zaamslag, kreeg (op 12 december 1648) octrooi tot „beversching van Zaamslag, Aandijck, Oud en Nieuw Otene en Pouquespolder”. In fig. 85, p. 206 is de „nieuwe dijkage van Saemslach” aangegeven.

De nieuwe zeedijk sloot in het noordwesten aan op de Ser Lippenspolder bij Terneuzen om vervolgens in ongeveer zuidoostelijke richting het Hellegat te bereiken en vandaar aan te sluiten op de oude zeedijk van de Kapellepolder bij Axel. Deze dijksgedeelten heten thans achtereenvolgens: Reuzenhoekse dijk, Zaamslagse dijk, Oude Zeedijk en Pouckepolderse dijk. De herdijking, die ruim f 400.000 kostte, werd in 1650 voltooid; de nieuwe Zaamslagpolder (nr 255), waarin opgenomen waren gronden van Oud en Nieuw Othene, van 's Gravenpolder, Diepenée, Pouques en een deel van Genderdijk, totaal 1363 ha, was toen een feit. De eerste dijkgraaf was Leendert Jacobse van Dijke († 24-2-1669).

In deze polder ligt aan de westzijde een uitgebreid krekeneareaal bestaande uit de ong. 4 km lange en 200 m brede Othenese kreek met aan de zuidzijde een aftakking, die onder de naam Bronkreek naar de sluis aan

Zaamslag-
polder